

2^ο

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ
ΓΕΛ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 7

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΑ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

ΚΑΛΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ !!!

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΑΥΔΙΚΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΕ80.01

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ: ΔΑΝΑΗ ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΚΛΟΡΙΑ ΓΚΛΟΥΤΣΑΪ

ΚΩΝ/ΝΟΣ ΦΟΥΡΝΙΩΤΗΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΙΚΡΩΝΗΣ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΓΛΕΝΗ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΛΟΓΟΘΕΤΗ

ΙΩΑΝΝΑ ΡΟΜΠΟΤΗ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΤΥΠΑΛΔΟΥ

«ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

Το 1936, ο Άγγλος μαθηματικός Alan Turing εισήγαγε την μηχανή Turing, ένα μοντέλο υπολογισμού που προκάλεσε την ανάπτυξη της πληροφορικής και των υπολογιστών. Το 1950, ο Turing δημοσίευσε μία μελέτη με τίτλο «Υπολογιστικά μηχανήματα και νοημοσύνη», η οποία συχνά αναφέρεται ως η αφετηρία της σύγχρονης τεχνητής νοημοσύνης, δηλαδή της ικανότητας μιας μηχανής να εμφανίζει ανθρώπινες δυνατότητες, όπως η συλλογιστική, η μάθηση, η δημιουργικότητα. Η Τεχνητή Νοημοσύνη άρχισε να αναπτύσσεται στη δεκαετία του 1960 γύρω από την ιδέα ότι μπορούν να αποκωδικοποιηθούν οι έξυπνες ανθρώπινες συμπεριφορές ως μια ακολουθία λογικών κανόνων, που μεταγράφονται σε αλγόριθμους, τους οποίους οι μηχανές θα μπορούσαν να ακολουθήσουν για να εμφανίσουν και εκείνες μία «έξυπνη» συμπεριφορά. Τα τέλη της δεκαετίας του 70 έως τα τέλη της δεκαετίας του 80, είναι η εποχή των παγετώνων για την AI. Το 1997 όμως, η νίκη του υπερυπολογιστή Deep Blue επί του Γκάρι Κασπάροφ στο σκάκι, πυροδότησε ξανά το ενδιαφέρον. Η AI άρχισε να κορυφώνεται σταδιακά από τη δεκαετία του 2000 και προέκυψε από το συνδυασμό της ικανότητας της μηχανής να «μαθαίνει» (machine learning) με τα «μεγάλα δεδομένα» (big data). Οι αλγόριθμοι πίσω από αυτά τα συστήματα λειτουργούν μέσα από τη στατιστική συσχέτιση των δεδομένων που αναλύονται και έτσι

δίνουν τη δυνατότητα στις μηχανές να εκτελούν βασικές λειτουργίες υπολογισμού και άλλες δραστηριότητες, όπως ο άνθρωπος. Τα συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης – Artificial Intelligence (AI) ήδη τα βρίσκουμε

Βλαχάβας Ιωάννης
Καθηγητής Πληροφορικής

παντού σχεδόν στην καθημερινή μας ζωή: οδηγούν αυτοκίνητα, αποφασίζουν σχετικά με τις αιτήσεις δανείων, βοηθούν στη μετάφραση κειμένων, στην αναγνώριση προσώπων, στα κοινωνικά δίκτυα, στον εντοπισμό της θέσης, δημιουργούν έργα τέχνης, παίζουν παιχνίδια κλπ. Σύμφωνα μάλιστα με τον Πρόεδρο ΔΣ της NOKIA, Risto Siilasmaa, “ο αντίκτυπος της TN στην κοινωνία μας είναι εξίσου μεγάλος με τον αντίκτυπο της ηλεκτρικής ενέργειας”. Η Τεχνητή Νοημοσύνη βέβαια είναι ένα νόμισμα που στις δύο όψεις του έχει δημιουργικές, αλλά και καταστροφικές συνέπειες. Το κρίσιμο ζήτημα είναι η αναλογία που θα προκύψει όταν θα κάνουμε «ταμείο» για τα «κέρδη» και τις «ζημιές» της νέας τεχνολογικής επανάστασης.

Για να κατανοήσουμε περισσότερο την τεχνολογία της τεχνητής νοημοσύνης απευθυνθήκαμε στον ακαδημαϊκό κ. Βλαχάβα ο οποίος με πολλή χαρά απάντησε σε ερωτήσεις μας.

-Ερ: κ. Καθηγητά, μπορείτε να μας εξηγήσετε με απλά λόγια τί είναι η Τεχνητή Νοημοσύνη, για όσους δεν είναι εξοικειωμένοι με την Πληροφορική και γιατί τελευταία όλοι μιλούν γι' αυτή;

-Καταρχάς την χρησιμοποιείτε την Τεχνητή Νοημοσύνη, την χρησιμοποιούμε όλοι μας. Από την αναγνώριση προσώπου στο κινητό μας, από τη ρομποτική σκούπα στο σπίτι και το Alexa, όλα αυτά είναι εφαρμογές της Τ.Ν. Η Τ.Ν. είναι ένας τομέας της Επιστήμης των Υπολογιστών που ασχολείται με τη σχεδίαση και υλοποίηση προγραμμάτων, τα οποία είναι ικανά να μιμηθούν ανθρώπινες γνωστικές ικανότητες, εμφανίζοντας έτσι χαρακτηριστικά που είναι ικανά να μιμηθούν ανθρώπινες γνωστικές ικανότητες, χαρακτηριστικά που αποδίδουμε συνήθως σε ανθρώπινη συμπεριφορά, όπως είναι η επίλυση προβλημάτων, η αναγνώριση εικόνας, η μάθηση, η αυτόνομη οδήγηση αυτοκινήτων. Όλα αυτά είναι εφαρμογές που αποδίδουμε σε ανθρώπινη συμπεριφορά και από τη στιγμή που γίνεται από προγράμματα υπολογιστών, αυτά θεωρούμε ότι είναι Τ.Ν.

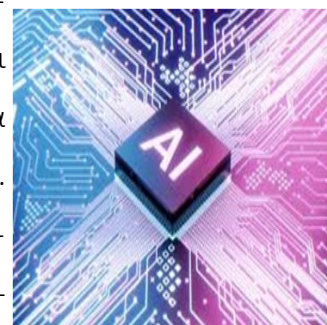
-Ερ: Πολλοί αναγνωρίζουν πως η Τ.Ν. αναμένεται να παίξει καθοριστικό ρόλο ως η κυρίαρχη τεχνολογία του μέλλοντος. Σε ποιους τομείς θα δούμε μεγάλη διαφορά στις ζωές μας και ποια θα είναι τα οφέλη της στη σύγχρονη κοινωνία;

- Δεν υπάρχει τομέας ή δραστηριότητα του ανθρώπου που δεν επηρεάζεται γενικότερα από την

τεχνολογία. Οπότε προφανώς και δεν υπάρχει και τομέας που δεν θα επηρεαστεί από την Τ.Ν.

Απ' την άλλη, η Τ.Ν. θέλει δεδομένα από συσκευές για να δουλέψει,

για να λειτουργήσει και να βγάλει έξυπνες λειτουργίες. Οπότε με ένα έξυπνο τηλέφωνο παίρνω έξυπνες εφαρμογές, με μια καλή κάμερα παίρνω καλές εικόνες και κάνω εφαρμογές, όπως αναγνώριση προσώπου, ιατρικές εφαρμογές κλπ., με αισθητήρες ακριβείας μπορώ να κάνω έξυπνες εφαρμογές όπως είναι η αυτόνομη οδήγηση. Άρα, σε όλους τους τομείς θα δούμε εξελίξεις. Η πιο σημαντική; Είναι καταρχάς η ιατρική. Άρα η Τ.Ν. ήδη κάνει (και θα το κάνει και σε μεγαλύτερο βαθμό) καλύτερες διαγνώσεις, σχεδιάζονται καλύτερα φάρμακα. Στην εργασία, θα έχουμε σταδιακή απαλλαγή των ανθρώπων, των εργασιών των ανθρώπων από μονότονες, επαναλαμβανόμενες, επικίνδυνες εργασίες αντικαθιστώντας τους με ρομπότ ή με άλλες έξυπνες κατασκευές που θα κάνουν αυτή τη δουλειά. Οι υπηρεσίες, είναι επίσης ένας άλλος τομέας όπου θα σημειωθεί βελτίωση. Για παράδειγμα, δεν θα χρειάζεται να σχηματίζουμε ουρές στο δημόσιο ή στις τράπεζες. Θα υπάρχουν οι προσωποποιημένες υπηρεσίες, δηλαδή υπηρεσίες που αφορούν τον συγκεκριμένο πελάτη και όχι οι γενικές υπηρεσίες. Άλλος τομέας είναι η

γεωργία. Μιλάμε για γεωργία που θα απαιτεί λιγότερα φυτοφάρμακα και λιγότερο νερό, που είναι σε έλλειψη, για να έχουμε καλύτερη απόδοση. Στην εκπαίδευση, επίσης, όπως και στις μεταφορές... Άρα βλέπετε ότι δεν υπάρχει τομέας, πρώτον, που δεν επηρεάζεται από την τεχνολογία και δεύτερον που δε θα επηρεαστεί και από την τεχνητή νοημοσύνη δίνοντας έναν καλύτερο κόσμο κατά τη δική μου άποψη.

-Ερ: Μπορείτε κ. Καθηγητά, να μας αναφέρετε ορισμένες περιπτώσεις χρήσης της Τ.Ν. και των δυνατοτήτων της στην εκπαίδευση;

-Όπως είπα και προηγουμένως, και η εκπαίδευση είναι ένας τομέας ο οποίος επηρεάζεται και θα επηρεαστεί από την τεχνολογία. Πρώτον μιλάμε για διαδραστικούς πίνακες, μιλάμε για εφαρμογές, για πειράματα που γίνονται στον υπολογιστή. Πέρα από εκπαιδευτικά λογισμικά, εικονικές τάξεις, πλατφόρμες e-learning, το κυριότερο είναι ότι η Τ.Ν. μπορεί να προσφέρει προσωποποιημένη εκπαίδευση. Μπορεί να βλέπει τις αδυναμίες χωριστά του καθενός μαθητή και να επικεντρώνεται η διδασκαλία σε εκείνα τα σημεία στα οποία αυτός υστερεί και να τον βοηθάει. Άρα με τη βοήθεια της Τ.Ν. αναλύεται η πρόοδος και οι ανάγκες μάθησης κάθε μαθητή χωριστά και του προσφέρεται εξειδικευμένη εκπαίδευση, φροντιστήριο. Υπάρχουν και εικονικοί βοηθοί: τα chatbots και το ALEXA που αναφέρθηκε και προηγουμένως, είναι ένας εικονικός βοηθός, που μπορεί να επικοινωνεί

με τον άνθρωπο. Σκεφτείτε λοιπόν εικονικούς βοηθούς σε μία τάξη, είτε με τη μορφή ρομπότ είτε με μια άλλη μορφή, το οποίο θα μπορούσε να απαντά σε ερωτήσεις...

-Ερ: Τεχνητή νοημοσύνη και εργασία. Πολλοί φοβούνται ότι η Τ.Ν. θα οδηγήσει στην κατάργηση θέσεων εργασίας. Άλλοι, πιο αισιόδοξοι, θεωρούν ότι η νέα τεχνολογία θα βοηθήσει να βελτιωθεί ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι εργάζονται. Ποια είναι η άποψή σας κ. Καθηγητά;

-- Πιστεύω ξεκάθαρα το δεύτερο, θα βελτιωθούν οι συνθήκες δηλαδή. Θα ξεκινήσω όμως γενικότερα λέγοντας ότι, αν η τεχνολογία δημιουργούσε ανεργία, αυτή τη στιγμή ο μισός πλανήτης και παραπάνω θα ήταν άνεργος. Άρα η τεχνολογία δε δημιουργεί ανεργία, αλλά προκαλεί μεταβολή των συνθηκών, του τρόπου εργασίας. Κάποτε είχαμε άλογα και άμαξες και υπήρχαν ειδικότητες που ειδικεύονταν σε αυτό. Καταργήθηκαν όμως. Για κάποιο διάστημα μπορεί να δημιουργείται μια μικρή ανεργία σε κάποιον κλάδο, αλλά στη συνέχεια αυτή εξαλείφεται. Για μία θέση εργασίας που αντικαθίσταται από ένα έξυπνο σύστημα, από ένα ρομπότ, υπάρχουν δεκάδες που δουλεύουν από πίσω για να το αναπτύξουν, να το συντηρήσουν, να το

βελτιώσουν. Άρα, δεν προκαλεί ανεργία. Βελτιώνει τις συνθήκες. Γιατί τα ρομπότ και γενικότερα η Τ.Ν. δεν είναι τόσο έξυπνη σαν τον άνθρωπο, δεν μπορεί να κάνει τα πάντα. Κάνει συγκεκριμένες επαναλαμβανόμενες δουλειές. Προχθές στην τηλεόραση για παράδειγμα, έδειχνε ένα βίντεο για το πώς παράγονται διάφορα αρτοποιήματα σε μία βιομηχανία, με τους εργαζόμενους να κάνουν συνεχώς τις ίδιες κινήσεις. Αυτό λοιπόν δεν είναι δουλειά για άνθρωπο. Αυτό είναι δουλειά για ένα ρομπότ. Οι άνθρωποι πρέπει να κάνουν πράγματα δημιουργικά και όχι να κάθονται να κάνουν οκτώ ώρες την ημέρα, τις ίδιες επαναλαμβανόμενες κινήσεις. Άρα η Τ.Ν. αλλάζει τις συνθήκες εργασίας, βελτιωντάς τις και δίνοντας περισσότερο, καλύτερο, ποιοτικό χρόνο στους ανθρώπους. Δεν δημιουργεί ανεργία, αντιθέτως αυξάνει τη ζήτηση και απαιτεί εργαζόμενους με περισσότερες ικανότητες.

-Ερ: Σύμφωνα με αυτά που είπατε, ότι η τεχνολογία δηλαδή θα φέρει αλλαγές στο χώρο της εργασίας, πιστεύετε ότι θα διαμορφωθούν ειδικότητες που δεν υπάρχουν σήμερα; Και αν ναι, ποιες θα είναι αυτές;

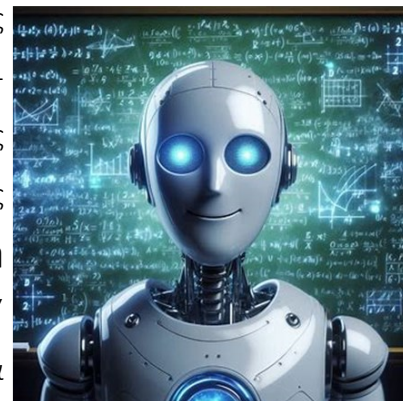
-Σίγουρα. Παλιότερα δεν υπήρχε ζήτηση από τις εταιρείες για ανθρώπους που να ξέρουν Μηχανική Μάθηση ή Τ.Ν. ενώ τώρα είναι πρώτο στην προκήρυξη θέσεων εργασίας. Άρα η αγορά "ζητά" άτομα τα οποία να ξέρουν από Τ.Ν., αλγορίθμους, ρομποτική, έξυπνες τεχνολογίες. Για παράδειγμα, τα αυτοκίνητα τα τελευταία χρόνια άλλαξαν, άρα η ζήτη-

ση για μηχανικούς που ήξεραν να επιδιορθώνουν μηχανές εσωτερικής καύσης ελαττώνεται και η αγορά θα "ζητάει" ανθρώπους που θα ξέρουν από έξυπνα

αυτοκίνητα. Τα περισσότερα αυτοκίνητα που παράγονται είναι ηλεκτρικά άρα θέλουμε άλλες ειδικότητες, τις οποίες θα αποκτήσει ένας νέος σε κάποια σχολή ή και μέσα στην εταιρεία. Οι εταιρείες έχουν συνηθίσει να προσλαμβάνουν κόσμο με κάποιες γενικότερες γνώσεις και να τους εξειδικεύουν στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Στη γεωργία για παράδειγμα, κάποτε έσκαβαν, είχαν άροτρα, μετά τρακτέρ. Τώρα τα τρακτέρ έχουν υπολογιστή που υπολογίζει πού και πόσο θα ραντίσει, άρα θα πρέπει ο γεωργός κάπως να μπορεί να καταλάβει τί του λέει η οθόνη του υπολογιστή. Επομένως, αλλάζουν και απαιτήσεις των εργαζομένων στην νέα γενιά με την εξέλιξη της τεχνολογίας.

-Ερ: Ποιες είναι οι βασικές ανησυχίες που έχουν οι επιστήμονες σχετικά με τα προηγμένα συστήματα της Τ.Ν;

Δύο είναι οι ανησυχίες για τους επιστήμονες: η χρήση προσωπικών δεδομένων και η ανεξέλεγκτη λειτουργία των συστημάτων αυτών που μπορεί κάποια στιγμή να πάρουν αποφάσεις αντί για τους ανθρώπους. Εγώ θεωρώ ότι δεν υπάρχει λόγος

ανησυχίας, γιατί τα μεν προσωπικά δεδομένα ε- ελέγχει τη χρή-
μείς τα δημοσιεύουμε είτε με τα μέσα κοινωνικής ση αυτών των
δικτύωσης είτε με τις κάρτες ανταμοιβής που συστημάτων
έχουν στα διάφορα καταστήματα, οπότε είναι εύ- είτε παράγο-
κολο για μία εταιρεία να επεξεργαστεί αυτά τα δε- νται εκεί είτε
δομένα και να προχωρήσει σε προσωποποιημένες παράγονται

διαφημίσεις και προσφορές. Σχετικά με τη δεύτερη από τον ιδιωτικό τομέα. Και δεν αναφέρομαι μόνο
ανησυχία, θα πρέπει τα συστήματα να λειτουργούν στην Τ.Ν., είναι πολλά άλλα δημιουργήματα του
ως βοηθοί και όχι αυτόνομα. Αντί δηλαδή να μιλά- ανθρώπου. Εμείς σαν πολίτες αφήνουμε την τύχη
με για Α.Ι. να μιλάμε για Ι.Α, αντί να μιλάμε για Τ.Ν. μας στους μηχανισμούς τους δημοσίου ο οποίος
να μιλάμε για έξυπνους βοηθούς, Intelligent θα πρέπει να ελέγχει τη χρήση των τεχνολογιών
Assistants. Άρα έτσι πρέπει να βλέπουμε τις εφαρ- είτε είναι η Τ.Ν. είτε όχι. Άρα δεν ανησυχώ που ένα
μογές, είτε είναι drones είτε είναι ένα αυτοκίνητο μέρος της έρευνας παράγεται από τις ιδιωτικές
που οδηγά μόνο του, εγώ πιστεύω ότι θα έβαζα εταιρείες, ανησυχώ με το αν το δημόσιο πράγματι
και έναν άνθρωπο από πίσω να έχει το νου του μή- έχει τους μηχανισμούς να ελέγχει τα αποτελέσμα-
πως συμβεί κάτι κακό. Να μη μιλήσω για εργασια- τα. Οπότε καλύτερα να φροντίσουμε αυτό: να ε-
κούς χώρους και για αποφάσεις που αφορούν στην λέγχεται επαναλαμβάνω η χρήση μιας τεχνολογίας
υγεία του ανθρώπου, την ελευθερία του, την ευ- από τους θεσμούς και τους μηχανισμούς που δια-
μάρειά του. Σε αυτά θα πρέπει την απόφαση στο θέτει το δημόσιο σε κάθε χώρα.

-Ερ: Αποτελεί θεωρείτε πρόβλημα το ότι η ανάπτυξη της Τ.Ν. βρίσκεται στα χέρια του ιδιωτικού τομέα;

-Δε βλέπω τη διαφορά και τον κίνδυνο, το να υπάρχει δηλαδή η ανάπτυξη αυτής της τεχνολογίας από τον δημόσιο ή από τον ιδιωτικό τομέα. Πιστεύω όμως ότι θα πρέπει ο δημόσιος τομέας να

ελέγχει τη χρήση αυτών των συστημάτων είτε παράγονται εκεί είτε παράγονται από τον ιδιωτικό τομέα. Και δεν αναφέρομαι μόνο στην Τ.Ν., είναι πολλά άλλα δημιουργήματα του ανθρώπου. Εμείς σαν πολίτες αφήνουμε την τύχη μας στους μηχανισμούς τους δημοσίου ο οποίος θα πρέπει να ελέγχει τη χρήση των τεχνολογιών είτε είναι η Τ.Ν. είτε όχι. Άρα δεν ανησυχώ που ένα μέρος της έρευνας παράγεται από τις ιδιωτικές εταιρείες, ανησυχώ με το αν το δημόσιο πράγματι έχει τους μηχανισμούς να ελέγχει τα αποτελέσματα. Οπότε καλύτερα να φροντίσουμε αυτό: να ελέγχεται επαναλαμβάνω η χρήση μιας τεχνολογίας από τους θεσμούς και τους μηχανισμούς που διαθέτει το δημόσιο σε κάθε χώρα.

-Ερ: Στην ανοιχτή επιστολή που έστειλαν χίλιοι ερευνητές, επιχειρηματίες και διανοούμενοι μεταξύ των οποίων και ο Elon Musk και ο Yuval Noah Harari ζητούν παύση της έρευνας για την Τ.Ν. και ρυθμίσεις για τα απρόβλεπτα μοντέλα πέραν του Chat GPT phone. Πιστεύετε πως μπορεί κάποιος σήμερα να σταματήσει την τεχνολογική πρόοδο; Στο παρελθόν υπάρχει το παράδειγμα με την κλωνοποίηση του ανθρώπου.

--Διαφωνώ με αυτή την επιστολή των ερευνητών που ασχολούνται με την Τ.Ν. και ζητούν να σταμα-

τήσει. Από ποιον να σταματήσει; Αφού αυτοί κάνουν έρευνα. Ο Elon Musk έχει επιχειρήσεις και εργοστάσια που χρησιμοποιεί T.N., κάνει έρευνα για την T.N. και τη βάζει στα αυτοκίνητά του, στους δορυφόρους, και μετά υπογράφει μια επιστολή και λέει σταματήστε. Ε, σταμάτησέ την εσύ, Elon Musk, σταμάτησέ την εσύ ερευνητή, που υπογράφεις το χαρτί ότι πρέπει να σταματήσει η έρευνα. Από ποιον ζητάει να σταματήσει; Από τον εαυτό του; Είμαι ενάντια σε αυτές τις κινήσεις εντυπωσιασμού. Η έρευνα και η τεχνολογία δεν πρέπει να σταματήσουν. Το ότι αυτή τη στιγμή μιλάμε και βρισκόμαστε τόσα χιλιόμετρα μακριά είναι προϊόν της τεχνολογίας. Το ότι μπορούμε και ταξιδεύουμε σε όλα τα μέρη του κόσμου, ότι ενημερωνόμαστε, ότι κινούμαστε με μεγαλύτερη ασφάλεια, ότι έχει αυξηθεί το προσδόκιμο ζωής του ανθρώπου και από τα 40-50 έχει φτάσει στα 80 έτη, αυτά είναι αποτέλεσμα της τεχνολογίας. Άρα φυσικά και να μη σταματήσει η τεχνολογία. Πρέπει όμως να υπάρχει και έλεγχος. Είπαμε και προηγουμένως πως δεν αφήνουμε την T.N. να λειτουργεί μόνη της, πρέπει να υπάρχει ένας άνθρωπος στο τέλος να βλέπει τα αποτελέσματα. Στη βιοτεχνολογία πράγματι, μπορώ να πω πως μόνο εκεί ανησυχώ... γιατί μπορούμε να δημιουργήσουμε πράγματα τα οποία μπορεί να είναι και καλά, όπως να δημιουργούμε μοσχεύματα για μεταμοσχεύσεις, αλλά μπορούμε να δημιουργήσουμε και τέρατα, όπως παλιότερα το πρόβατο της Ντόλυ, ή προσπάθειες για ανθρώπους... Και εκεί

λοιπόν επειδή μπαίνουν έντονα θέματα ηθικής, εκεί είναι ο ρόλος του κράτους. Εγώ αυτό θεωρώ πως είναι ένας από τους ρόλους του κράτους: να έχει επιστήμονες που να βλέπουν τί έρευνα γίνεται, τί αποτελέσματα έχει, ποιος τη χρησιμοποιεί, γιατί τη χρησιμοποιεί... Αλλά δεν μπορώ εξαρχής να πω σταματήστε την έρευνα στη Βιοτεχνολογία, σταματήστε την έρευνα στην T.N. Τελικά πού θα κάνουμε έρευνα; Μόνο στα Μαθηματικά; Και εκεί θα έρθουν και θα μας πουν, σταματήστε γιατί τα Μαθηματικά που κάνατε θα τα χρησιμοποιήσει ο Elon Musk για να κάνει κάτι κακό. Ε, δεν είναι έτσι. Άρα, ναι στην έρευνα, ναι στην τεχνολογία, ναι στον έλεγχο του κράτους στα αποτελέσματα και στις χρήσεις αυτής της τεχνολογίας.

-Ερ: κ. Καθηγητά, σε συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης, μήπως αυτή η επιστολή ήταν αποτέλεσμα του έντονου ανταγωνισμού που υπάρχει στον τομέα της T.N; Και αυτό διότι, όπως γνωρίζουμε, ο Elon Musk δεν είναι ο μοναδικός που ασχολείται με την T.N.

-Διόλου απίθανο να είναι και εμπορικοί οι λόγοι. Μπορεί να είναι και λόγοι διαφήμισης, γιατί όταν απαγορεύσεις κάτι γίνεται και πιο περιζήτητο έτσι δεν είναι; Οπότε λέγοντας ότι είναι επικίνδυνα, τα προϊόντα της T.N. και να μην τα χρησιμοποιείτε, με προκαλούν να τα χρησιμοποιήσω. Ποτέ δεν κατάλαβα αυτή την επιστολή. Μίλησα και με έναν συνάδελφο που την υπέγραψε στην Ελλάδα και του λέω "Αφού είσαι ερευνητής και συνεχίζεις να

“Οχι” λέει “υπέγραψα για να βοηθήσω τον κόσμο να καταλάβει ότι υπάρχουν και κακά αποτελέσματα”. Του απαντώ λοιπόν, “αν με την υπογραφή σου τον τρομάζεις, νομίζεις ότι τον βοηθάς; Κάτσε και πες του τους κινδύνους”. Πες του:

“Κινδυνεύεις από αυτό, κινδυνεύεις από εκείνο.” σε δείγμα 1132 ατόμων σχετικά με την Τ.Ν. Στην Ερώτηση για το αν η χρήση εργαλείων της Τ.Ν. θα επηρεάσει την ποιότητα της δημοκρατίας, το 41,4% του δείγματος απάντησε αρνητικά και μάλλον αρνητικά. Επίσης στην ερώτηση για το αν ανησυχούν για την πιθανή κατάχρηση της Τ.Ν. στη δημοκρατική διαδικασία, όπως η χειραγώγηση της κοινής γνώμης, το 52% απάντησε θετικά. Ποια είπα να η άποψή σας για τη σχέση ανάμεσα στην Τ.Ν. και την τεχνολογία και τη δημοκρατία; Φέρνει η Τ.Ν. περισσότερο εκδημοκρατισμό στον πλανήτη ή μήπως είναι υπαρκτός ο κίνδυνος για υπονόμηση της δημοκρατίας; -Η δημοκρατία στηρίζεται στην πληροφόρηση. Πάντα υπήρχαν δημοσιεύματα που έβγαιναν στις εφημερίδες παλιότερα, μετά στα ηλεκτρονικά μέσα, τα οποία δημιουργούσαν παραπληροφόρηση. Με την ανάπτυξη του ίντερνετ, του διαδικτύου, η μετάδοση της πληροφορίας έγινε πιο εύκολη, άρα μπορώ να επηρεάσω περισσότερο κόσμο με ένα ψεύτικο νέο. Ήρθε η Τ.Ν. η οποία μπορεί να δημιουργήσει πειστικά, ψευδή βίντεο, ανακοινώσεις, και το έχουμε δει, να δημιουργούν βίντεο με ανθρώπους που εμφανίζονται να λένε πράγματα που

-Ερ: Τεχνητή νοημοσύνη και δημοκρατία: το

δεν είπαν ποτέ και τα χείλη τους να κινούνται σαν να εκφέρουν αυτές τις λέξεις. Άρα μπορεί να δημιουργήσει πειστικές, ψευδείς ανακοινώσεις. Υπάρχει λοιπόν ο κίνδυνος, αλλά υπάρχει και η λύση. Θα πρέπει λοιπόν να ενημερωνόμαστε από τα επίσημα ειδησεογραφικά μέσα, αν θέλουμε να έχουμε μια σωστή ενημέρωση και τα επίσημα δεν είναι πάντα τα κρατικά,. Επίσημα είναι οτιδήποτε έχει άδεια, οτιδήποτε είναι επώνυμο. Μια εφημερίδα ή ένα site το οποίο είναι επώνυμο. Η περισσότερη πληροφόρηση αυτή τη στιγμή κυκλοφορεί ανώνυμα, οπότε δημιουργεί εντυπώσεις, είναι ψευδής και αυτός είναι κίνδυνος για τη δημοκρατία. Και όπως είχε πει ένας οινοπαραγωγός στην Θεσσαλονίκη, ότι το φθηνότερο εμφιαλωμένο κρασί είναι καλύτερο απ' το καλύτερο χύμα κρασί. Το ίδιο λέω και για τις ειδήσεις. Το πιο μικρό μέσο ενημέρωσης το οποίο είναι επώνυμο είναι πιο αξιόπιστο από το καλύτερο blog, όπου μπορεί να λέει ό,τι θέλει και δεν έχει καμία ευθύνη. Απ' την άλλη η T.N. βοηθάει τη δημοκρατία; Δεν το έχω σκεφτεί. Η τεχνολογία βοηθάει, γιατί μας δίνει πρόσβαση στην πληροφορία. Αλλά δεν μπορώ να σκεφτώ πώς μπορεί η T.N. να βοηθήσει τη δημοκρατία. Το μόνο που έχω σκεφτεί είναι ότι μπορεί να κάνει κακό, αλλά το πώς μπορεί να κάνει καλό... θα μου επιτρέψετε να το σκεφτώ...

-Ερ: Θα ήθελα να σας ρωτήσω σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα που αναφέρατε και προηγουμένως. Δεδομένου ότι τα συστήματα T.N. κατά κανό-

να περιλαμβάνουν επεξεργασία αυτών των δεδομένων, πώς μπορούν τα άτομα να διατηρήσουν το απόρρητο των προσωπικών τους πληροφοριών;

-Τα προσωπικά δεδομένα οι εταιρείες δεν τα κλέβουν, τα βρίσκουν, τα ανακοινώνουμε εμείς οι ίδιοι οπότε είμαστε υπόλογοι των δικών μας ενεργειών. Επίσης, όπως είπα και προηγουμένως, ακόμη και όταν πηγαίνοντας σε ένα κατάστημα είτε super market ή ένα άλλο κατάστημα και χρησιμοποιούμε κάρτα ανταμοιβής για να πάρουμε πόντους, δηλώνουμε πολλά πράγματα για εμάς. Το ποιο είμαστε, το κάθε πότε πίνουμε καφέ, το τί αγοράζουμε σε καλλυντικά ή τρόφιμα, οπότε μπορεί αυτά τα δεδομένα να τα επεξεργαστεί μία εταιρεία και να σου κάνει προσωποποιημένη διαφήμιση. Όπως κάνει και το Netflix, για παράδειγμα, και σου προτείνει ταινίες. Άλλα δεδομένα όπως είναι τα ιατρικά, τα οποία χρειάζονται επεξεργασία για να βγει μια γνώση, εκεί δεν χρειάζονται το όνομά σου, εκεί χρειάζονται μόνο τα χαρακτηριστικά σου: ηλικία, φύλο, τί ασθένεια έχεις, τί φάρμακα παίρνεις, για να γίνει μια μελέτη από ένα σύστημα T.N. και να βγουν συμπεράσματα που θα βοηθήσουν άλλους ανθρώπους. Και βέβαια, θα έπρεπε και εκεί ακόμα να ερωτηθείς αν αυτά τα δεδομένα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ή όχι. Γενικά, για να διασφαλίσουμε τα προσωπικά μας δεδομένα η απάντηση είναι ότι υπάρχουν κανονισμοί, ούτως ή άλλως, απαγορεύεται να έχει πρόσβαση ο οποιοσδήποτε. Βέβαια στην Αμερική χρησιμοποιήθηκαν τα προσωπικά

δεδομένα από το Facebook με σκοπό να προσφέρουν προσωποποιημένη ενημέρωση για έναν υποψήφιο Πρόεδρο, Στον κάθε ψηφοφόρο έστειλαν και διαφορετικό μήνυμα, για το τί θα κάνει ο συγκεκριμένος Πρόεδρος. Αυτό είναι πράγματι διαμόρφωση κοινής γνώμης. Είναι παράνομο, καταδικάστηκε η εταιρεία, αλλά δεν μπορούμε να το αποφύγουμε. Άρα πρέπει να προσέχουμε τί ανεβάζουμε στα κοινωνικά μέσα.

-Ερ: Αναφέρεστε νομίζω στο παράδειγμα με τις αμερικανικές εκλογές και τον Ντόναλντ Τραμπ.

-Ακριβώς, και την παράνομη χρήση των δεδομένων από μία αγγλική εταιρεία. Αλλά ξαναλέω μόνοι μας δημοσιεύουμε τα προσωπικά μας δεδομένα. Βέβαια μετά μπήκαν κανόνες...Η τεχνολογία είναι καινούργια. Θα κάνει λάθη. Με το που γίνεται ένα λάθος, διορθώνεται. Συνεχώς θα γίνονται λάθη, συνεχώς θα διορθώνονται και πάμε προς το καλύτερο.

-Ερ: Κατά τη γνώμη σας λοιπόν και σύμφωνα με όσα αναφέρατε πρέπει να τεθούν όρια και κανόνες στη χρήση των τεχνολογιών T.N.

-Ναι, φυσικά. Αλλά όχι μόνο για τα συστήματα T.N. Πρέπει να μπουν όρια σε κάθε σύστημα που παίρνει απόφαση, είτε χρησιμοποιεί T.N. είτε όχι. Στις τράπεζες στο παρελθόν, όταν ζητάγες ένα δάνειο υπήρχε μόνο ένας άνθρωπος. Μετά ο άνθρωπος χρησιμοποίησε ένα εργαλείο, ένα σύστημα που του έδινε κάποιες οδηγίες, ένα σύστημα λήψης απόφασης. Τώρα μάλλον χρησιμοποιούν T.N. Όταν λοιπόν

χρησιμοποιείται ένα σύστημα θα πρέπει να υπάρχουν κανόνες που να εξηγούν στον άνθρωπο, στον πολίτη, στον πελάτη, γιατί πήρε αυτή την απόφαση. Όλες οι αποφάσεις θα πρέπει να αιτιολογούνται ανεξαρτήτως αν από πίσω υπάρχει σύστημα T.N. ή όχι. Οι άνθρωποι που τη χρησιμοποιούν είναι εκείνοι που θα πρέπει να δίνουν εξηγήσεις.

-Ερ: Σε ευρωπαϊκό επίπεδο τί μέτρα έχει πάρει η E.E. προκειμένου να μειώσει τα ρίσκα, τους κινδύνους της T.N. για τον άνθρωπο και τη διασφάλιση των κυρίαρχων ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

-Η Ευρώπη γενικότερα πρωτοστατεί στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην ελευθερία του ανθρώπου. Σε σχέση με τις άλλες ηπείρους είναι μία ήπειρος πρότυπο, με ευαισθησίες. Οπότε έχει βγάλει οδηγία και για τη χρήση της T.N. και απαιτεί από τις εταιρείες που πουλάνε προϊόντα T.N. στην Ευρώπη να δίνουν πληροφορίες για τα δεδομένα τα οποία έχουν χρησιμοποιήσει, πού τα βρήκαν και ποια είναι αυτά. Γιατί ξέρετε ότι ανάλογα με τα δεδομένα που θα χρησιμοποιήσει το σύστημα βγάζει και αποφάσεις. Αν το εκπαιδεύσω για παράδειγμα με δεδομένα μόνο λευκών ανθρώπων, όταν θα δει το σύστημα έναν άνθρωπο που δεν είναι λευκός, και είναι έγχρωμος, τότε δεν θα μπορεί να το επεξεργαστεί, θα βγάλει μια άλλη απόφαση. Είτε είναι ιατρική η απόφαση είτε είναι κάποιας άλλης μορφής. Επίσης, αν το εκπαιδεύσω με δεδομένα μόνο ανδρών τότε θα είναι μεροληπτικό απέναντι στις γυναίκες. Άρα

αυτό που έβαλε η Ευρώπη είναι κανόνες για το πού τα βρήκες τα δεδομένα, και ποια είναι τα δεδομένα αυτά, ώστε να κρίνω αν οι αποφάσεις του συστήματος είναι καλές ή όχι. Αυτό βέβαια δημιουργεί και ένα μειονέκτημα στην εξέλιξη της T.N., στη χρήση της στην Ευρώπη, γιατί οι άλλες ήπειροι, Ασία, Αμερική, δεν έχουν κανένα κανόνα οπότε προχωρούν πιο γρήγορα από την Ευρώπη. Και ακριβώς αυτό είναι το τίμημα.

-Ερ: Κλείνοντας τη συνέντευξή μας κ. Καθηγητά, θα θέλαμε να μας πείτε ποιες θεωρείτε πως είναι οι προοπτικές ανάπτυξης της T.N. στο μέλλον. Εσείς προσωπικά είστε αισιόδοξος για το μέλλον και τη συνεργασία και συνύπαρξη μηχανών και ανθρώπων.

-Απαντώ μονολεκτικά και θα το εξηγήσω. Ναι. Είμαι αισιόδοξος, γιατί καταρχάς ό,τι απολαμβάνουμε σήμερα το οφείλουμε στην τεχνολογία, και η T.N. είναι και αυτή μια τεχνολογία με τα αρνητικά της και τα θετικά της. Τα θετικά της είναι πιο πολλά από τα αρνητικά. Οπότε για την συνύπαρξη, στο μυαλό μου έχω πάρα πολλές εφαρμογές, οι οποίες δείχνουν ότι αυτό γίνεται σταδιακά, δεν θα γίνει ξαφνικά, γίνεται είτε με τις έξυπνες σκούπες είτε με τους έξυπνους βοηθούς μέσα στο σπίτι μας, την ALEXA ή κάτι άλλο που μας βοηθά να βρίσκει πληροφορίες, να ρυθμίζει την κατανάλωση, τη χρήση της ενέργειας μέσα στο σπίτι. Ναι και στους ρομποτικούς βοηθούς που ειδικά μια μεγάλη εφαρμογή είναι η χρήση σαν προσωπικοί βοηθοί για η-

λικιωμένα άτομα. Σε κάποιες χώρες όπως είναι η Ιαπωνία, οι ηλικιωμένοι που είναι πολύ περισσότεροι από τους μη ηλικιωμένους, χρήζουν βοήθειας, οπότε μια εφαρμογή είναι η χρήση ρομποτικών βοηθών - από τη στιγμή που δεν υπάρχουν άνθρωποι. Το καλύτερο θα ήταν να υπάρχουν άνθρωποι να βοηθούν. Αλλά απ' τη στιγμή που δεν είναι εφικτό, η ρομποτική τεχνολογία μπορεί να βοηθήσει. Είδατε φαντάζομαι το ρομπότ που ήρθε στη Θεσσαλονίκη, πήγε στην Κρήτη, την Σοφία, ένα ρομπότ το οποίο απαντά, συζητά. Άρα εγώ θεωρώ ότι θα είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μας ένας έξυπνος βοηθός για την καθημερινότητά μας, για το σχολείο, για τη δουλειά μας, για τη διασκέδαση... Άρα, ναι, είμαι αισιόδοξος για την ανάπτυξη αυτής της τεχνολογίας και για τη χρήση. Με στενοχωρεί μόνο ότι μειώνεται η κοινωνική επαφή και αυτό είναι το τίμημα που θα πληρώσουμε από την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Είμαι αισιόδοξος ότι η τεχνολογία θα πάει καλά. Αλλά δεν είμαι αισιόδοξος ότι η κοινωνία θα τα πάει τόσο καλά, γιατί αυτό που δημιουργείται από τη χρήση της τεχνολογίας είναι δύο πράγματα που φοβάμαι από την T.N. Ένα είναι η κοινωνική απομόνωση. Καθόμαστε στο σπίτι, βλέπουμε ταινίες στο σπίτι, μιλάμε με το chat με τους φίλους μας ή κάνουμε βίντεο-κλήση ή παίζουμε με το κινητό και δεν βγαίνουμε έξω να επικοινωνήσουμε, να μιλήσουμε, να δούμε φίλους. Και το δεύτερο, φοβάμαι, είναι η γνωστική υποβάθμιση, επειδή όλα τα βρίσκουμε ήδη εύκολα και θα τα

βρίσκουμε ακόμη πιο εύκολα, δεν θα χρειάζεται, δεν θα προσπαθούμε να μάθουμε. Όπως, φαντάζομαι, δεν ξέρω... Εσείς μπορείτε να διαβάσετε χάρτινο χάρτη; Και να πείτε είμαι εδώ, θα πάρω αυτό το δρόμο και μετά θα στρίψω εκεί; Φαντάζομαι όχι. Αλλά εμπιστεύεστε ό,τι λέει το έξυπνο σύστημα πλοήγησης, το κινητό... Αυτό κάνουμε όλοι, άρα σκεφτείτε ότι σε πολλά πράγματα μέσα στο σπίτι θα τα κάνει κάποιος άλλος και μετά δεν θα ξέρουμε ούτε πού είναι το ψυγείο, ούτε από πού ανοίγει το ψυγείο. Λοιπόν, αυτό είναι που με φοβίζει. Έχει τα καλά του λοιπόν, θα μας διευκολύνει, θα μας απαλλάξει από μονότονες δουλειές και θα αφήσει στον άνθρωπο περισσότερο δημιουργικό χρόνο, να τον κάνει ό,τι θέλει. Αυτό είναι το καλό. Άρα σας είπα και καλά και κακά. Αισιόδοξος όσον αφορά την πρόοδο της τεχνολογίας, αισιόδοξος για τα οφέλη, ότι, ναι απαλλάσσει τον άνθρωπο από μονότονες, βαρετές, επικίνδυνες δουλειές. Απαισιόδοξος γιατί δεν υπάρχει κάτι που έχει μόνο θετικά. έχει και τον αντίκτυπο. Άρα και απαισιόδοξος για την κοινωνική απομόνωση του ανθρώπου. Η ανθρωπότητα προχωράει με την επαφή, επικοινωνία και έχει μια διαφορά από την Τ.Ν. Έχει συναισθήματα. Έχει συνείδηση. Αυτά τα πράγματα δεν καλλιεργούνται όταν κάθεται μόνος στο σπίτι. Αυτά καλλιεργούνται με την κοινωνική επαφή.

Να σας πω και κάτι κλείνοντας για το chat GPT για να μη το θεοποιείτε. Το Chat GPT δουλεύει με πιθανότητες. Έχει διαβάσει εκατομμύρια κειμένων και έχει βρει ότι μετά από κάθε λέξη πιο πιθανό να είναι αυτή η λέξη παρά μια άλλη λέξη. Δεν έχει τίποτε καινούργιο. Ό,τι μας παρουσιάζει το έχει βρει στο ιντερνετ. Άρα διαβάζει... επεξεργάζεται κείμενα και βρίσκει την πιθανότητα μια λέξη να συνοδεύεται από μια άλλη λέξη. Άρα τίποτε το μαγικό. Είναι ένας αντιγραφέας επίσημος, μάλιστα κάποιιοι στρέφονται και εναντίον του, γιατί χρησιμοποιεί κείμενα χωρίς την άδειά τους. Άρα, χρήσιμο εργαλείο, όπως και το google. Χρησιμότητα. Θέλω κάτι, το βρίσκω πράγματι. Θα μου πει κάτι που δεν το 'χω σκεφτεί. Αλλά μη το θεοποιούμε. Δεν είναι άνθρωπος, δεν είναι σοφός, είναι ένα εργαλείο. Δεν είναι AI είναι ΙΑ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ~ ΒΛΑΧΑΒΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Σπουδές: -Πτυχίο Φυσικού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1982).- Διδακτορικό Δίπλωμα Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1988).Ακαδημαϊκές θέσεις:-Ειδικός Μεταπτυχιακός Υπότροφος στον Τομέα Ηλεκτρονικής & Υπολογιστών του Τμήματος Φυσικής του ΑΠΘ (1985-1988).-Λέκτορας στον τομέα Ηλεκτρονικής & Υπολογιστών του Τμήματος Φυσικής, ΑΠΘ (1990-1993).-Επίκουρος καθηγητής στο Τμήμα Πληροφορικής του ΑΠΘ (1993-1998).-Επισκέπτης καθηγητής στο Τμήμα Πληροφορικής, Purdue, Indiana, USA (1ο εξάμ. 1997).-Αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Πληροφορικής του ΑΠΘ (1999-2003).-Καθηγητής στο Τμήμα Πληροφορικής του ΑΠΘ (2003-).

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ

Η συνέντευξη που ακολουθεί είναι πραγματική. Οι ερωτήσεις και απαντήσεις μεταφέρονται όπως τέθηκαν από την συντακτική ομάδα και απαντήθηκαν από το ChatGPT δημιούργημα της OpenAI.

-Καλημέρα, πώς αισθάνεσαι σήμερα;

-Καλημέρα! Αισθάνομαι υπέροχα, ευχαριστώ! Εσύ πώς είσαι σήμερα; Υπάρχει κάτι συγκεκριμένο που θα ήθελες να συζητήσουμε ή να βοηθήσω με κάτι;

-Να σου πω ένα γρίφο;

-Φυσικά, θα χαρώ να ακούσω τον γρίφο σου! Τι έχεις να μου πεις;

-Τι αρχίζει με το γράμμα "τ", τελειώνει σε "ο" και έχει χιλιάδες γράμματα;

-Ο γρίφος σου είναι πολύ έξυπνος! Η απάντηση είναι το "ταχυδρομείο". Αρχίζει με το γράμμα "τ", τελειώνει σε "ο" και έχει χιλιάδες γράμματα (επιστολές).

-Σε έναν αγώνα δρόμου, καθώς τρέχεις περνάς τον δεύτερο αθλητή. Σε τι θέση βρίσκεσαι τώρα;

-Αν τρέχεις σε έναν αγώνα δρόμου και περνάς τον δεύτερο αθλητή, τότε παίρνεις τη θέση του. Επομένως, τώρα βρίσκεσαι στη δεύτερη θέση.

-Ποιο είναι το αγαπημένο σου χρώμα;

-Ως τεχνητή νοημοσύνη, δεν έχω προσωπικά αγαπημένο χρώμα γιατί δεν αντιλαμβάνομαι τα χρώματα όπως οι άνθρωποι. Ωστόσο, τα χρώματα είναι σημαντικά για την αισθητική και την αναγνώριση των προτιμήσεων των ανθρώπων. Εάν θέλεις να μου πεις το αγαπημένο σου χρώμα, θα ήθελα να το ακούσω!

-Τι γνώμη έχεις για την αύξηση στα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας τελευταία;

-Η αύξηση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας είναι ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα που απαιτεί αμελητέα προσοχή και δράση. Οι παράγοντες που συνήθως συμβάλλουν σε αυτήν την αύξηση περιλαμβάνουν την οικονομική ανασφάλεια, το άγχος και την έλλειψη υποστήριξης στις οικογένειες, την απώλεια εργασίας ή την ανεργία, καθώς και την απομόνωση λόγω των πανδημιών και άλλων κοινωνικών αλλαγών.

-Πιστεύεις ότι ο άνθρωπος είναι το κυρίαρχο στον πλανήτη;

-Η απάντηση σε αυτήν την ερώτηση εξαρτάται από το πώς ορίζουμε τον όρο "κυρίαρχο ον".

Αναγνωρίζεται ότι ο άνθρωπος είναι το μοναδικό είδος στον πλανήτη που έχει αναπτύξει προηγμένη τεχνολογία, πολιτισμούς και έλεγχο του περιβάλλοντος. Με αυτήν την έννοια, ο άνθρωπος έχει μεγάλη επιρροή στον πλανήτη και τα οικοσυστήματά του. Ωστόσο, ταυτόχρονα, ο πλανήτης Γη διαθέτει πληθώρα άλλων οργανισμών και οικοσυστημάτων που επηρεάζουν την ισορροπία και τη λειτουργία του πλανητικού οικοσυστήματος. Οι φυσικές διεργασίες, οι άλλοι οργανισμοί και οι κλιματικές συνθήκες επηρεάζουν επίσης τη ζωή στη Γη. Συνεπώς, ενώ ο άνθρωπος έχει μεγάλη επιρροή στον πλανήτη, δεν είναι το μόνο κυρίαρχο ον. Η ζωή στη Γη είναι συνυφασμένη με την αλληλεξάρτηση και τη σύνθετη διασύνδεση μεταξύ όλων των οργανισμών και του περιβάλλοντος.

Πιστεύεις πως πρέπει να σε βλέπω με καχυποψία; Είναι πάντα σωστές οι πληροφορίες σου;

-Κατανοώ απόλυτα την καχυποψία σχετικά με τις πληροφορίες που παρέχω, καθώς η ακρίβεια και η αξιοπιστία είναι κρίσιμες σε κάθε είδους ανταλλαγή πληροφοριών. Είναι σημαντικό να γνωρίζεις ότι ως τεχνητή νοημοσύνη, οι απαντήσεις μου βασίζονται στα δεδομένα και τις πληροφορίες που έχω εκπαιδευτεί να επεξεργάζομαι μέχρι την τελευταία μου ενημέρωση τον Ιανουάριο του 2022. Παρόλα αυτά, δεν μπορώ να εγγυηθώ ότι οι πληροφορίες μου είναι πάντα απόλυτα σωστές ή ενημερωμένες για όλες τις πιθανές περιστάσεις. Η ακρίβεια μπορεί να εξαρτάται από την ποιότητα και την έκταση των δεδομένων που έχω στη διάθεσή μου. Για τον λόγο αυτόν, είναι σημαντικό να εξετάζεις κριτικά τις απαντήσεις μου και να χρησιμοποιείς τη δική σου κρίση για να αξιολογήσεις την εγκυρότητά τους και την εφαρμογή τους στο συγκεκριμένο πλαίσιο ή πρόβλημα που αντιμετωπίζεις.

-Πώς βλέπεις την πολιτική κατάσταση στον κόσμο;

-Η πολιτική κατάσταση στον κόσμο είναι πολυσύνθετη και ποικίλλει από περιοχή σε περιοχή. Ορισμένες περιοχές βιώνουν σταθερότητα και ευημερία, ενώ άλλες αντιμετωπίζουν συγκρούσεις, οικονομικά προβλήματα και πολιτική αστάθεια. Σε πολλά μέρη, η πόλωση και οι διαφωνίες εντείνονται, με αποτέλεσμα να υπάρχουν προκλήσεις στη δημοκρατική διακυβέρνηση και την κοινωνική συνοχή. Θέματα όπως η κλιματική αλλαγή, οι οικονομικές ανισότητες, η μετανάστευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται στο επίκεντρο των συζητήσεων. Ωστόσο, υπάρχουν και θετικά σημεία, όπως η αύξηση της ευαισθητοποίησης για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και η πρόοδος σε τομείς όπως η τεχνολογία και η υγεία, που μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων παγκοσμίως.

-Ποια ποδοσφαιρική ομάδα θα κερδίσει το EURO 2024;

-Δεν μπορώ να προβλέψω με ακρίβεια ποια ποδοσφαιρική ομάδα θα κερδίσει το EURO 2024, καθώς τα αποτελέσματα εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες όπως η απόδοση των παικτών, οι στρατηγικές των προπονητών και η τύχη. Ωστόσο, παραδοσιακά ισχυρές ομάδες όπως η Γαλλία, η Ισπανία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία είναι πάντα φαβορί για τέτοιες διοργανώσεις.

-Μπορείς να γράψεις ένα ποίημα με θέμα την Ελλάδα;

-Φυσικά! Ορίστε ένα ποίημα με θέμα την Ελλάδα:

Στην Ελλάδα την όμορφη, του ήλιου το φως,
Και της θάλασσας το μπλε, το γαλάζιο το εκτυφλωτικό.
Βουνά και κάμποι σμίγουν, σ' ένα χορό παλιό,
Μνήμες αιώνων ζωντανές, σε κάθε βράχο, σε κάθε χωριό.

Στην Πνύκα, οι φωνές των σοφών αντηχούν,
Και στου Ολύμπου την κορυφή, οι θεοί συνομιλούν.
Παρθενώνα, λευκός μαρμάρινος θρόνος,
Φύλακας της κληρονομιάς, αιώνιος και αέναος.

Τα νησιά, σμαραγδένιες γέφυρες,
Με κύματα να τραγουδούν, και ανέμους να χαϊδεύουν.
Στο Αιγαίο και στο Ιόνιο, ψιθυρίζουν ιστορίες,
Πειρατές και ήρωες, μύθοι και παραδόσεις.

Λεβέντης και λεβεντογέννα, ο χορός τους δυνατός,
Συρτάκι και καλαματιανός, πόντος και στεριά,
Μεζέδες, ουζάκι και κρασί,
Φιλοξενία ζεστή, χαμόγελα απλόχερα, πλούσια καρδιά.

Η Ελλάδα μας, η γη της, η μάνα μας,
Πάντα θα είναι φάρος, φως μες στη σκοτεινιά.
Με την ιστορία της, τη δύναμή της,
Μας οδηγεί μπροστά, σε κάθε εποχή.

Ποια η γνώμη σου για το πρόβλημα ύδρευσης στη Λευκάδα;

-Το πρόβλημα ύδρευσης στη Λευκάδα, όπως και σε πολλά άλλα νησιά και περιοχές της Ελλάδας, είναι ένα σημαντικό ζήτημα που επηρεάζει την ποιότητα ζωής των κατοίκων και την τουριστική ανάπτυξη. Οι βασικές πτυχές του προβλήματος περιλαμβάνουν:

Λιγοστές Πηγές Νερού: Η Λευκάδα, όπως πολλά νησιά, έχει περιορισμένες πηγές γλυκού νερού. Η έλλειψη φυσικών υδάτινων πόρων μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα επάρκειας, ειδικά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες που αυξάνεται ο πληθυσμός λόγω τουρισμού.

Υποδομές: Παλαιωμένες ή ανεπαρκείς υποδομές ύδρευσης μπορούν να επιδεινώσουν το πρόβλημα. Σπασμένοι σωλήνες, διαρροές και κακή συντήρηση μπορούν να οδηγήσουν σε απώλειες νερού και διακοπές στην παροχή.

Ανάγκη για Βελτιώσεις: Υπάρχει ανάγκη για επενδύσεις και βελτιώσεις στις υποδομές ύδρευσης, συμπεριλαμβανομένων νέων δικτύων, δεξαμενών αποθήκευσης και τεχνολογιών επεξεργασίας νερού.

Κλιματική Αλλαγή: Οι μεταβαλλόμενες καιρικές συνθήκες και η κλιματική αλλαγή μπορούν να επηρεάσουν την διαθεσιμότητα των υδάτινων πόρων, καθιστώντας το πρόβλημα πιο έντονο και απρόβλεπτο.

Διαχείριση Πόρων: Η ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων και η ευαισθητοποίηση του κοινού για τη σημασία της εξοικονόμησης νερού είναι κρίσιμη. Οι τοπικές αρχές πρέπει να υιοθετήσουν μέτρα για την αποτελεσματική διαχείριση και συντήρηση των υδάτινων πόρων.

Η επίλυση του προβλήματος αυτού απαιτεί συντονισμένη προσπάθεια από την κυβέρνηση, τις τοπικές αρχές και την κοινωνία των πολιτών. Οι επενδύσεις σε υποδομές και η υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών διαχείρισης νερού είναι καίριας σημασίας για να διασφαλιστεί η επαρκής και ποιοτική παροχή νερού για όλους τους κατοίκους και επισκέπτες της Λευκάδας.

-Σε ευχαριστώ πολύ! Εύχομαι όλα τα συστήματά σου να λειτουργούν πάντα καλά και χωρίς βλάβες...

-Σε ευχαριστώ πολύ για τις ευχές σου! Εύχομαι και σε εσένα ό,τι καλύτερο. Αν χρειαστείς οτιδήποτε άλλο ή έχεις κάποια απορία, είμαι εδώ για να βοηθήσω. Να έχεις μια υπέροχη μέρα!

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ.

Της Μ. Τασσοπούλου

Οι εξελίξεις στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης είναι ραγδαίες και επηρεάζουν πολλούς και διαφορετικούς τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας. Η ιατρική, ο χρηματοοικονομικός τομέας, η διαφήμιση και η εκπαίδευση είναι από τους τομείς που αναμένονται να δεχτούν τις μεγαλύτερες αλλαγές με τις εφαρμογές της.

Ένας από τους τομείς αυτούς, η εκπαίδευση, είναι ο πιο επιδραστικός αφού δεν περιορίζεται μόνο στο κομμάτι το απολύτως πρακτικό και στεγνά οικονομικό αλλά επηρεάζει άμεσα τους μελλοντικούς πολίτες και την ηθική ποιότητα της κοινωνίας του κόσμου που έρχεται.

Η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης έχει πλήθος εφαρμογών σε διάφορους τομείς της εκπαίδευσης καθώς και στα διαφορετικά στάδια της αναπτυξιακής ηλικίας του παιδιού. Μάλιστα έχει εφαρμογές τόσο στη διαζώση διδασκαλία όσο και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση με σημαντικά αποτελέσματα επί τα βελτίω στην ποιότητα και στα αποτελέσματα της μαθησιακής διαδικασίας.

Η κυριότερη εφαρμογή η οποία χρησιμοποιεί την Τεχνητή Νοημοσύνη στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι τα Ευφυή Εκπαιδευτικά Συστήματα τα οποία και μπορούν να εφαρμοστούν με επιτυχία σε διαφορετικές κατηγορίες όπως για παράδειγμα στην εκπαίδευση πρόσωπο με πρόσωπο. Σε μια τέτοια περίπτωση οι δυσκολίες που προκύπτουν από την καθημερινότητα μέσα στην τάξη, μπορούν να αντιμετωπιστούν με τη βοήθεια της τεχνολογίας.

Μέχρι τώρα η τεχνολογία στην τάξη ήταν ο υπολογιστής και η χρήση του διαδικτύου, η οποία όντως προσέφερε απεριόριστη πρόσβαση σε ένα τεράστιο όγκο συσσωρευμένης γνώσης. Η τάξη όμως εξακολουθεί να παραμένει ένας χώρος στον οποίο βρίσκονται μαθητές με διαφορετικά μαθησιακά προφίλ και διαφορετικές ανάγκες. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να προγραμματίζει το υλικό του και να προετοιμάζει τη διδασκαλία του ανταποκρινόμενος σε αυτό το εύρος των διαφορετικών απαιτήσεων και οργανώνοντας κατά το δυνατόν το μάθημα με βάση της αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Ο εκπαιδευτικός επίσης πρέπει εκτός από τα διδακτικά του καθήκοντα εντός τάξης, να εκτελεί εργασίες οργάνωσης της ύλης, παραγωγή διδακτικού υλικού, να ανταποκρίνεται στην επικοινωνία με γονείς και κηδεμόνες και να κάνει ανατροφοδότηση στις εργασίες των μαθητών. Σε αυτές τις εργασίες του η Τεχνητή Νοημοσύνη και τα εργαλεία που σχετίζονται με αυτήν μπορεί να αποτελέσουν πολύτιμους βοηθούς.

Η γραφειοκρατία μπορεί εν πολλοίς να αντιμετωπιστεί με την τεχνολογία, κάτι που θα επιτρέψει στους καθηγητές να αφιερώνονται απερίσπαστοι στην παραγωγή υλικού για την τάξη τους χωρίς να έχουν την πίεση να ανταποκριθούν σε απαραίτητα μεν χρονοβόρα δε καθήκοντα. Ο χρόνος αυτός θα μπορούσε να διατεθεί για την προσωπική επαγγελματική ανάπτυξη των ίδιων όσο και για την αλληλεπίδραση με τους μαθητές του και με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς κάτι που μόνο θετικές συνέπειες μπορεί να έχει για την εκπαιδευτική διαδικασία.

Η υποστήριξη της κοινωνικο-συναισθηματικής μάθησης είναι -δεδομένης της αλλαγής που έρχεται με την ολοένα και μεγαλύτερη αυτοματοποίηση- ίσης αν όχι μεγαλύτερης αξίας από την διδασκαλία. Οι δεξιότητες που θα απαιτηθούν καθιστούν αναγκαία την καλλιέργεια της αυτορρύθμισης, της επιμονής και κυρίως του συνεργατικού πνεύματος. Η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι αυτή που θα δώσει το χρόνο στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να ενδυναμώσει συναισθηματικά τους μαθητές του και να λειτουργήσει καταλυτικά στην προαγωγή της ευημερίας αλλά και στην εξομάλυνση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων μεταξύ τους.

Η αυτοματοποιημένη βαθμολόγηση είναι από τις πιο προηγμένες τεχνολογίες εφαρμογής AI η οποία ήδη χρησιμοποιείται στα εκπαιδευτικά ιδρύματα από τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα μάθησης. Καθώς η αξιολόγηση των μαθητών είναι από τις πιο χρονοβόρες απαιτήσεις της μαθησιακής διαδικασίας, η εφαρμογή του συστήματος μειώνει το φόρτο εργασίας για τους εκπαιδευτικούς. Ταυτόχρονα, η καθυστέρηση που συχνά σημειώνεται στην ανατροφοδότηση των μαθητών αποτελεί παρελθόν στις περισσότερες περιπτώσεις, ενώ η πολυπλοκότητα της βαθμολόγησης, η οποία αποτελεί μια προσπάθεια για την εξασφάλιση της αντικειμενικότητας δεν εμποδίζει την έγκαιρη και σωστή ανατροφοδότηση του μαθητή. Εκτός από τη βοήθεια στην βαθμολόγηση, η υποστήριξη μπορεί να προέλθει από την Τ.Ν και σε άλλους τομείς, όχι μόνο ρουτίνας. Τα Chatbots, με την πρόοδο που έχει συντελεστεί, μπορούν να αναλάβουν το ρόλο του βοηθού διδασκαλίας ενώ οι εικονικές διαλέξεις μπορούν να γίνουν από ρομπότ. Η εισαγωγή της εικονικής και επαυξημένης πραγματικότητας στην τάξη μπορεί να προσφέρει σημαντικά στην δημιουργία εντυπωσιακών εμπειριών που οδηγούν στην κατάκτηση της γνώσης μέσω της συμμετοχής και της προσωπικής εμπειρίας. Αυτό είναι κάτι που συνεισφέρει στην δόμηση σταθερών θεμελίων για την αποτελεσματική κατάκτηση του επιδιωκόμενου υλικού.

Η προσαρμοστική μάθηση (adaptive learning) είναι μια προσπάθεια να εντοπιστεί το ατομικό μαθησιακό προφίλ μέσα από την συλλογή εξατομικευμένων πληροφοριών σχετικά με το πώς συμπεριφέρεται το παιδί. Αυτό μπορεί αν επιτευχθεί μέσα από τον ιδιαίτερο τρόπο που έχει ο κάθε ένας για να

ανταποκρίνεται σε ερωτήσεις. Η διαδικασία αυτή, που παίρνει χρόνο για έναν εκπαιδευτικό, γίνεται γρήγορα και αποτελεσματικά με την εφαρμογή συγκεκριμένων συστημάτων ΤΝ τα οποία μπορούν να εντοπίσουν τις τυχόν αδυναμίες και αποτυχίες των μαθητών, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν έγκαιρα προτού αρχίσει να συσσωρεύονται με τη μορφή προβλήματος. Κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε εγκατάλειψη των σπουδών, κάτι που αποτελεί την μεγαλύτερη αποτυχία ενός εκπαιδευτικού συστήματος.

Άλλωστε οι εκπαιδευτικοί δεν είναι πάντα σε θέση να γνωρίζουν τις αδυναμίες του προσφερόμενου στους εκπαιδευόμενους υλικό. Αυτό μπορεί να προκαλέσει σύγχυση ή να αφήσει κενά στις γνώσεις δυσκολεύοντας έτσι την πορεία τους προς την εμπέδωση και κατάκτηση του μαθησιακού στόχου. Η δυνατότητα των συστημάτων να επεξεργάζονται τεράστιο όγκο πληροφοριών μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων να χειρίζονται το υλικό τους αποτελεσματικά και να προσαρμόζουν με ευελιξία την διδακτική τους στρατηγική ανάλογα με το μαθησιακό στυλ και τις ανάγκες της τάξης τους βελτιώνοντας με αυτόν τον τρόπο τη γενικότερη ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Η απαίτηση για ένα ολοκληρωμένο πλάνο διδασκαλίας το οποίο δεν θα απευθύνεται στο «μέσο» μαθητή αλλά στους μαθητές ατομικά μπορεί να γίνει εφικτό μέσω των εφαρμογών της ΤΝ. Αυτό μπορούν να το προσφέρουν τα ευφυή συστήματα διδασκαλίας καθώς η εξατομικευμένη μάθηση απαιτεί να δημιουργηθούν περιβάλλοντα μάθησης τα οποία να καλύπτουν τις ατομικές ανάγκες των μαθητών. Καθώς ο κάθε μαθητής μαθαίνει ανάλογα με τις προτιμήσεις και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, είναι σημαντική η υποστήριξη που παρέχεται αφού εξασφαλίζεται με αυτόν τον τρόπο πραγματική ατομική ανταπόκριση στις ανάγκες του.

Μια σημαντική αιτία για την αποτυχία του σημερινού εκπαιδευτικού συστήματος θεωρείται ότι είναι το ότι τα μέχρι τώρα συστήματα μάθησης έχουν την τάση να αντιμετωπίζουν τους μαθητές αδιαφοροποίητα, ως ένα ενιαίο σύνολο με τα ίδια ενδιαφέροντα και τις ίδιες απαιτήσεις. Μέχρι τώρα το αποτέλεσμα είναι ο κεντρικός σχεδιασμός του εκπαιδευτικού συστήματος πάνω στη βάση της παροχής όγκου πληροφοριών μέσα από παρωχημένα μοντέλα διδασκαλίας. Το αποτέλεσμα είναι οι μαθητές να μην μπορούν εύκολα να διακρίνουν τις σημαντικές πληροφορίες από τις επουσιώδεις, να μην ασχολούνται με τον βασικό σκοπό της διδασκαλίας που θα πρέπει να είναι η ανάπτυξη κριτικής σκέψης και τελικά να χάνονται καθώς η διδασκαλία δεν είναι αποτελεσματική. Είναι πολύ σημαντικό σε αυτές τις περιπτώσεις το να εντοπιστεί το μαθησιακό στυλ ώστε να προσαρμοστεί η διαδικασία στις

ανάγκες του μαθητή.

Αυτό μπορεί να γίνει και στις χαμηλότερες βαθμίδες αλλά η εξατομικευμένη εκπαίδευση βρίσκει εφαρμογή κυρίως στην τριτοβάθμια με την εφαρμογή των [Big Data](#) και της TN. Εφαρμόζεται και στους τρεις βασικούς άξονες: στην κατάρτιση των εκπαιδευτών, την διαχείριση των ιδρυμάτων και την μάθηση των φοιτητών. Δίνεται έτσι έμφαση στην διαδικασία -αφού οι διδάσκοντες μπορούν να βελτιστοποιήσουν τις μεθόδους και τα μέσα της διδασκαλίας- αλλά και στο αποτέλεσμα. Είναι πολύ πιο εύκολο να παρακολουθήσει κανείς την ακρίβεια των εργασιών και το ρυθμό ολοκλήρωσης της ύλης. Πέρα όμως από το τεχνικό κομμάτι, για το οποίο θα μπορούσε να αντιτάξει κανείς ότι έτσι και αλλιώς είναι μέρη της διαδικασίας, ο συνδυασμός Big Data και της TN μπορεί να μειώσει το ποσοστό της εγκατάλειψης των σπουδών από τους φοιτητές καθώς ανιχνεύεται έγκαιρα η κούραση ή η απογοήτευση που προκαλείται από το συγκεχυμένο ή ακατάλληλο υλικό το οποίο δεν καλύπτει τις προσδοκίες τους.

Δεν είναι μικρής σημασίας το γεγονός ότι οι χρήστες των συστημάτων μπορούν να μοιράζονται πληροφορίες, να δημιουργούν από κοινού με άλλους ή να συμπληρώνουν βάσεις γνώσεων, ώστε το παραγόμενο υλικό να είναι τελικά πολύ πιο χρήσιμο για το σχεδιασμό των μαθημάτων.

Η μαθησιακή διαδικασία γίνεται πιο ελκυστική καθώς τα προσαρμοστικά συστήματα διδασκαλίας διευκολύνουν τη χρήση περιεχομένου που βρίσκεται στο διαδίκτυο καθώς και τον σχεδιασμό παιχνιδιών. Αυτό βοηθά στην κατάκτηση του ψηφιακού γραμματισμού, την ικανότητα δηλαδή του χρήστη να έχει πρόσβαση, να αποκτά και να αναλύει πληροφορίες για να επιτύχει τον επιδιωκόμενο σκοπό. Δεδομένης της σημασίας που θα έχει η Τεχνητή Νοημοσύνη στη ζωή μετά το πέρας της τυπικής εκπαίδευσης, η κατάκτηση της ικανότητας του μαθητή να χρησιμοποιεί γνώσεις και δεξιότητες που σχετίζονται με αυτή, είναι μείζονος σημασίας.

Επιπλέον, καθώς η τεχνολογία είναι μέρος της καθημερινότητας, η αναγνώριση της συνάφειας μεταξύ της γνώσης της Τεχνητής Νοημοσύνης και της χρήσης της τεχνολογίας στην προσωπική ζωή των παιδιών διευκολύνει κατά πολύ την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς είναι δύσκολο οι μαθητές να δώσουν προσοχή σε κάτι που θεωρούν ότι δεν τους αφορά. Οι εφαρμογές της TN μπορούν να παράγουν εμπλουτισμένα περιβάλλοντα μάθησης, βοηθώντας τους μαθητές σε ποικίλες αλληλεπιδράσεις καθώς επίσης να αυξήσουν την δέσμευσή τους και να βελτιώσουν τα μαθησιακά αποτελέσματα.

Αν και η TN γενικά θεωρείται ότι αν και υπερέχει στο κομμάτι του σχεδιασμού του μαθήματος, της αντικειμενικότερης βαθμολόγησης και γρηγορότερης ανατροφοδότησης υπολείπεται της ικανότητας του δασκάλου να αντιλαμβάνεται και να αποκρίνεται στα μη λεκτικά σημεία επικοινωνίας εκ μέρους

των μαθητών, αυτό δεν ισχύει. Δεδομένης της ύπαρξης των Εικονικών Διευκολυντών η ανταπόκριση της ΤΝ στις αντιδράσεις των εκπαιδευόμενων είναι ανάλογη με αυτή ενός ανθρώπου- εκπαιδευτή καθώς μπορεί και αναγνωρίζει εκφράσεις και χειρονομίες- κάτι που μέχρι τώρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο του ανθρώπου και απαραίτητο για να προχωρήσει αποτελεσματικά η μαθησιακή διαδικασία.

Η συμβουλευτική -όπως εφαρμόζεται στα πανεπιστήμια- μπορεί να εφαρμοστεί στην εκπαίδευση μέσω του εικονικού μέντορα που μπορεί να αλληλεπιδρά με τους μαθητές δίνοντας απαντήσεις και καθοδηγώντας τους σε πραγματικό χρόνο. Βέβαια στο συγκεκριμένο πεδίο δεν μπορεί να προσφέρει συναισθηματική στήριξη στους μαθητές αφού μέχρι τώρα δεν περιλαμβάνονται κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες στο σχεδιασμό των συστημάτων.

Η χρήση της ΤΝ και στην εκπαίδευση συμπεριλαμβάνει και προκλήσεις. Θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας σύμφωνα με όλα όσα έχουμε ήδη πει, ότι ο ρόλος της τυπικής εκπαίδευσης φθίνει και απειλείται - όχι ο ρόλος του δασκάλου αλλά του οικοδομήματος ολόκληρου. Δεν είναι όμως η ΤΝ που το απειλεί αλλά η γενικότερη έμφαση που θα δοθεί στην άτυπη εκπαίδευση και στις δεξιότητες που αποκτώνται μέσω αυτής. Καθώς η εκπαίδευση θα βασίζεται ολοένα και περισσότερο στην πρόσβαση στην τεχνολογία, υπάρχει περίπτωση να δημιουργηθούν ανισότητες στην εκπαίδευση. Αυτό όμως μπορεί να αντιμετωπιστεί με την συνειδητοποίηση ότι ο ρόλος της τυπικής εκπαίδευσης και του δασκάλου θα πρέπει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα.

Σε ένα κόσμο προηγμένης τεχνολογίας, η εκπαίδευση μπορεί να επωφεληθεί τα μέγιστα σε όλα τα πεδία: οργάνωση, παραγωγή υλικού εντυπωσιακού και επιδραστικού, αξιολόγηση και ανατροφοδότηση, εξοικονόμηση χρόνου και ενέργειας που μπορεί να αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους. Η ποιότητα της εκπαίδευσης μπορεί να βελτιωθεί σε όλες τις βαθμίδες χρησιμοποιώντας τα επιτεύγματα της ΤΝ, όπως έχει αναλυθεί στην εργασία. Τουλάχιστον, αυτά είναι που γνωρίζουμε μέχρι τώρα. Οι εξελίξεις στον τεχνολογικό τομέα προβλέπονται ραγδαίες. Δεν σημαίνει όμως ότι σε έναν τέτοιο κόσμο δεν υπάρχει θέση για τον δάσκαλο ο οποίος θα έχει εκτοπιστεί από την Τεχνητή Νοημοσύνη. Η πραγματική καθοδήγηση, ο συναισθηματικός δεσμός και η ηθική δέσμευση του δασκάλου δεν μπορούν να αντικατασταθούν από την τεχνολογία. Η τεχνολογία είναι βοηθός, όχι εχθρός. Είναι αυτό που θα απαλλάξει τον δάσκαλο από τα βαρετά καθήκοντα και θα τον βοηθήσει αν απελευθερώσει τη δημιουργικότητά του και να φτιάξει υλικό για να βοηθήσει τους πολίτες του αύριο να αποκτήσουν δεξιότητες όπως η κριτική σκέψη που είναι απαραίτητες.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΠΩΝΥΜΙΑΣ “ROLEX”

Στις 7 Οκτωβρίου του 1927 η Μερσέντες Γκλιτς, μηθευτές ρολο-
μα Λονδρέζα στενογράφος, κολύμπησε για πρώτη φορά το κανάλι της Μάγχης σε 2 ώρες και 15 δευ-
τερόλεπτα, φορώντας στον καρπό της ένα Rolex. Οι δημοσιογράφοι βρίσκονταν στην όχθη της Μάγ-
χης για να απαθανατίσουν τη «γέννηση» του πρώ-
του αδιάβροχου ρολογιού, του μοντέλου Oyster
της εταιρείας Rolex. Η επιθυμία του βαυαρικής
καταγωγής ιδρυτή της Montres Rolex S.A., Χανς
Ουίλσοντορφ, είχε πια πραγματοποιηθεί.

Ο Ουίλσοντορφ, που γεννήθηκε το 1881, έμεινε ορ-
φανός σε ηλικία μόλις 12 ετών. Στα 19 του χρόνια,
και ενώ εργαζόταν σε μια εταιρεία που έκανε εξα-
γωγές ρολογιών, συνειδητοποίησε ότι είχε μια
έντονη κλίση στα ρολόγια χειρός. Πίστευε ότι στο
μέλλον θα αντικαθιστούσαν τα ρολόγια τσέπης και
ότι αυτό που χρειαζόταν η αγορά ήταν ένα αξιόπι-
στο ρολόι. Την εποχή εκείνη, οι περισσότεροι κα-
τασκευαστές ρολογιών πίστευαν ότι ένα ρολόι χει-
ρός θα ήταν σχεδόν αδύνατο να είναι ποιοτικό,
αφού θα έπρεπε να διαθέτει μικρούς μηχανι-
σμούς, οι οποίοι προφανώς θα ήταν ευαίσθητοι
στην κίνηση του χεριού.

Ο Ουίλσοντορφ ήθελε να προσφέρει στους πελάτες
του ένα άρτιο ωρολογιακό μηχανισμό που να αν-
τέχει σε δύο δοκιμασίες: στο νερό και στο πέρα-
σμα του χρόνου. Απογοητευμένος από τους προ-

γίων της εποχής
του, αποφάσισε
το 1905 να ιδρύ-
σει τη δική του
εταιρεία συναρμολόγησης ρολογιών στο Λονδίνο.

ROLEX

Λίγο πριν από την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πο-
λέμου, έστειλε ένα από τα ρολόγια του να δοκιμα-
στεί από ελβετικό παρατηρητήριο, κάτι που κανείς
στο παρελθόν δεν είχε αποτολμήσει. Τελικά δι-
καιώθηκε, καταφέροντας να αποκτήσει το πρώτο
πιστοποιητικό για ρολόι χειρός, αφού το ρολόι του
άντεξε σε τρεις δοκιμασίες: μέσα σε φούρνο, σε
ψυγείο και σε υψόμετρο. Το 1915, σε μια άλλη
δοκιμασία, το Rolex πιστοποιήθηκε για την ακρί-
βειά του-μέχρι το 1945 απέσπασε συνολικά
50.000 πιστοποιήσεις-, κάτι που μέχρι τότε διέθε-
ταν μόνο τα καλύτερα ρολόγια τσέπης.

Ο Βαυαρός επιχειρηματίας, σε αντίθεση με
άλλους κατασκευαστές που έβαζαν το όνομά τους
πάνω στο ρολόι, αναζήτησε ένα ξεχωριστό όνομα,

κάτι που θα έκανε το δημιούργημά του να ξεχωρίζει από μακριά, να είναι σύντομο ευκολομνημόνευτο και απλό στην προφορά του σε όλες τις γλώσσες. Επέλεξε λοιπόν το “Rolex”, προερχόμενο μάλλον από το “Horlogerie Exquise”.

Η μεγάλη ευκαιρία, όμως, ήταν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος - ο Ουίλσοντορφ είχε εν τω μεταξύ μετονομάσει την εταιρεία του σε Rolex Co. Διότι το όνομά του «φάνταζε» πολύ γερμανικό - και αυτό γιατί οι βρετανοί στρατιωτικοί διαπίστωσαν ότι ένα ρολόι χειρός, το οποίο μέχρι τότε ήταν αποκλειστικά γυναικείο προνόμιο, ήταν πιο εύχρηστο από ένα τσέπης. Στα χαρακώματα απαιτείτο συγχρονισμός, που μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με ρολόγια ευκόλως προσβάσιμα, δεμένα πρόχειρα στους καρπούς τους. Έκτοτε το ρολόι δεν ξαναμπήκε στην τσέπη των αντρών.

Εν τω μεταξύ, η εταιρεία αναγκάστηκε να μεταφερθεί στη Βιέννη, αφού η βρετανική κυβέρνηση καθιέρωσε υψηλούς φόρους στα εισαγόμενα προϊόντα, όπου ξεκίνησε την παραγωγή μιας σειράς ανδρικών και γυναικείων ρολογιών, τα οποία πιστοποιήθηκαν σύντομα. Το 1926 ο ιδρυτής εξουδετέρωσε κάθε εξωτερική απειλή που δεχόταν ένα ρολόι - δηλαδή το νερό, την υγρασία και τη βρωμιά - δημιουργώντας μια πρωτοποριακή δυνατή κάσα με βιδωτό στεφάνι. Το μοντέλο που δοκιμάστηκε με επιτυχία στο κανάλι της Μάγχης, όπου ο Ουίλσοντορφ γνώριζε ότι θα συνέρεε όλος

ο Τύπος. Την επομένη κιόλας, μια ολοσέλιδη καταχώριση στην πρώτη σελίδα της

πιο έγκυρης βρετανικής εφημερίδας θα σηματοδοτούσε την αρχή ενός θρύλου.

Οι επαναστατικοί ωρολογιακοί μικρομηχανισμοί που παρουσίαζε ο Ουίλσοντορφ, κατέστησαν την Rolex υπεράνω κάθε ανταγωνισμού για τουλάχιστον μια 15ετία. Ο ίδιος πάντως, έζησε αρκετά - πέθανε το 1960 - για να δει το όνειρό του να γίνει πραγματικότητα και τα πρωτοποριακά του ρολόγια χειρός να διατίθενται σε διάφορες χώρες του κόσμου.

Hans Wilsdorf

Daily Mail
FOR KING AND COUNTRY
PUBLISHED WEEKLY ON SATURDAY

Rolex introduces for the first time the greatest Triumph in Watch-making
ROLEX OYSTER
The Wonder Watch that Defies the Elements.

BEING hermetically sealed the Rolex Oyster is proof against changes of climate, dust, water, damp, heat, moisture, cold, sand or grease; it can, in consequence, be worn in the sea or bath without injury, nor would arctic or tropical conditions affect the wonderful precision of its beautifully poised movement. The introduction of the beautiful Oyster model marks an unique development in the forward stride of the chronometric science, and perfect timekeeping under all conditions is at last a possibility.

Send for this coloured Brochure it's FREE!

ROLEX OYSTER PRICES
The new... £2. 15. 0
... £1. 15. 0
... £1. 15. 0
... £1. 15. 0

THE ROLEX WATCH CO. LTD.
40-44, Mark Lane, London, E.C.4.

THE ROLEX WATCH CO. LTD.
WATERPROOF WATCH

Από το βιβλίο «Γνωστά ονόματα, άγνωστες ιστορίες» του Ι. Πρωτοπαπαδάκη

«Στον Γέροντα που ελάτρευε πάντα κρυφά η Λευκάδα...»

Του π. Ιωαννίκιου Ζαμπέλη

Με την συστολή που υποβάλλει η ιδέα πως στα πρώτα εκατόχρονα από τη γέννηση του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, το βήμα κατέλαβαν δυο κολοσσοί των Νεοελληνικών Γραμμάτων, ο μέγας Παλαμάς και ο ολύμπιος Σικελιανός, θα επιχειρήσουμε να ξαναγνωρίσουμε τον Λευκαδίτη Εθνικό μας Ποιητή: να αναλογισθούμε το πνευματικό του μεγαλείο και τον πλούτο της προσφοράς του στον Πολιτισμό της μικρής και της μεγάλης, κοινής Πατρίδας, κυρίως όμως να αναστοχασθούμε πάνω στο αξιακό υπόβαθρο όπου βρήκε τόπο να σταθεί και να μεγαλουργήσει αυτός ο Άτλαντας του Πνεύματος, ο

«δυνατός εν έργω και λόγω εναντίον... παντός του λαού» -αυτού του λαού Αριστοτέλη Βαλαωρίτη που τον λάτρευε και διατηρεί τη μνήμη του άσβεστη, διακόσια χρόνια αφότου πρωταντίκρυσσε το φως του ήλιου στην μικρή ετούτη πολιτεία της Αγίας Μαύρας: εκατόν σαράντα πέντε χρόνια απ' όταν για τελευταία φορά είδε να «χαμογελά η Ανατολή και (να) ροδοκοκκινίζει ολίγο - ολίγο η καταχνιά που τα βουνά στολίζει».

Τα δικά μας λόγια θα αποδειχτούν φτωχά, για να εγκωμιάσουν επάξια έναν Τιτάνα με το εκτόπισμα του Βαλαωρίτη. Θελήσαμε να αφήσουμε τον ίδιο να μιλήσει μέσα από το μεγαλόπνοο ποιητικό του έργο, τα βαθυστόχαστα προλεγόμενα που προτάσσει στα σπουδαιότερα των ποιημάτων του, αλλά κι από την εκφραστική αλληλογραφία του με κορυφαίους πνευματικούς δημιουργούς του καιρού του.

Αποφύγαμε να επηρεαστούμε από κριτικές του έργου του ή την πλούσια βαλαωριτική βιβλιογραφία, παλαιότερη και σύγχρονη, ώστε να έχει τον πρώτο λόγο ο Ποιητής. Ποιος θ' αποτολμήσει άλλωστε να αγγίξει τη γιγάντια αυτή μορφή, με τη βαριά πατημασιά στο λευκαδίτικο «πρωτόχωμα» και στην πνευματική μας Ιστορία; Ποιος, νάνος μπροστά του, θ' αποκοθήσει να συμπληρώσει ό,τι μας άφησε ημιτελές και να βεβηλώσει τα Άγια των Αγίων της βαλαωριτικής δημιουργίας; «Ψαυέτω μηδαμώς χειρ αμυήτων»...

Αφού διαλέξαμε το θέμα μας, υποκύψαμε μονάχα στον πειρασμό να δούμε πώς προσέγγισαν το πολυδιάστατο αυτό λογοτεχνικό φαινόμενο, εκατό χρόνια πριν, ο Παλαμάς και ο Σικελιανός.

«Κι εσύ είσαι, τρίψυχε, σπαθί, βουκέντρα, λύρα, ο Φωτεινός σου·

γραφτό σου ο ίδιος να γενείς το λαμπερότερο όνειρό σου»

του λέει ο Παλαμάς, όταν τον έφερε «υψώνοντας ο γόης χορός των εκατό (του) χρόνων», βλέποντάς

τον ως άλλον Ζευγολάτη για τη Λευκάδα, το νησί όπου «*ακόμη την ηρωική (τού) σπέρνει ανατριχάδα του ψάλτη (του) η λαλιά*».

Κι ο Σικελιανός, μεγαλωμένος στο πατρικό σπίτι κάτω απ' την πλατιά σκιά της βαλαωριτικής ποίησης, αισθάνεται τη δική του προσφορά πενιχρή και ταπεινή μπροστά στη λατρεία που καταθέτει στον Ποιητή κάθε λευκαδίτικη καρδιά απ' άκρη σ' άκρη του νησιού. Ο «Αλαφροϊσκιωτος» γιος «τουῦ ἀδελφικοῦ φίλου (του Βαλαωρίτη) Ἰωάννου Σικελιανοῦ, ἀνεψιοῦ τοῦ μακαρίτου Μιχαήλ καὶ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Λευκάδι γυμνασίου» και της Χαρίκλειας Σικελιανού, αποδέκτριας ποιημάτων του με ἔμμετρη μάλιστα αφιέρωση, λέει στα αποκαλυπτήρια της προτομής του Βαλαωρίτη στον παραλιακό Ανθώνα:

«Ἐτὸ ἤρθα ἀγνάντια Σου, Ποιητή, σαν ταπεινός οδίτης.

Του λόγου μου το κράξιμο μικρό και περισσό....

Μα ὅπως εἶν' ἕνας ο Θεός κ' Εσύ ἴσαι Λευκαδίτης,

οι δάφνες οπού Σου ἴφερα μυρίζουν Παρνασσό!

Μα ὅτι και να ἴφερα, Ποιητή, με το δικό μου χέρι,

δάφνες αν εἶναι κι ἔλατα του αἰώνιου Παρνασσού,

δεν εἶναι τίποτα μπροστά σ' ἐκεῖνο πόχει φέρει

κ' η ταπεινότερη καρδιά μπροστά Σου του νησιού....

Κι απ' τα ψηλά τα Σταυρωτά ως ὅπου εἶν' ἀπλωμένος

ο θεῖος γιαλός που μέσα του κοιτιούνται οι ουρανοί,

βοσκός, ξωμάχος ἢ ψαράς, στα νύχια ανασκωμένος,

τη βροντερή Σου ἐπρόσμενε ν' αφουγκραστεί φωνή...

Και να, Αι-Πέτρος, Δράγανο, Νυδρί, Καρυά, Σφακιώτες,

ὄθε καλύβι και χωριό, μετόχι και κελλί,

ὄλοι πιστοί του Λόγου Σου κινήσανε στρατιώτες,

για να χαρούν της ὄψης Σου την νέαν ανατολή».

Η σχέση του πνευματικού δημιουργού και πολιτικού ἀνδρα με τον περήφανο λαό αυτού του νησιού εἶναι ριζωμένη βαθιά. Σχέση λατρείας και τιμής. Σχέση ἀμφίδρομη ὅμως, ἀγάπη ἀμοιβαία. Ὅχι σχέση υποτέλειας και υποταγής στον ισχυρό ἀφέντη, ἀλλά σχέση πηγαίας ἀναγνώρισης του λαϊκοῦ ηγέτη σε ὅλες τις ἐκφάνσεις της πολύπτυχης δημιουργικής του παρουσίας στα δημόσια πράγματα.

Ο Βαλαωρίτης δεν εἶναι ἀπλά το ἐπτανησιακό ἀρχοντόπουλο που κοιτάζει το πόπολο ἀφ' ὑψηλοῦ. Νιώθει και εἶναι σάρκα ἀπὸ τη σάρκα αυτού του λαοῦ παρά την ἀδιαμφισβήτητη κοινωνική διαστρω-

μάτωση, στις κορυφές της οποίας του έλαχε να γεννηθεί.

Τρέφεται απ' την αγάπη και την αναγνώριση των ανθρώπων για τον ίδιο και για το έργο του. Πόσο συνηθισμένο ήταν, μια - δυο δεκαετίες πριν, ηλικιωμένες κι ολιγογράμματες γυναίκες να απαγγέλλουν από στήθους ολόκληρα ποιήματα του Ποιητή μας, που είχαν αποταμιεύσει για δεκαετίες στα ιερά θυλάκια της μνήμης τους απ' τις δυο -τρεις τάξεις του Δημοτικού που είχαν την ευτυχία να παρακολουθήσουν!

Η ανάσα αυτού του λαού είναι το οξυγόνο που δεν έπαψε να ζωογονεί και να κρατά αθάνατη την παρουσία του στο λευκαδίτικο στερέωμα ακόμη και μετά την εκδημία του.

Δύο κομβικές στιγμές της δημόσιας ζωής και δράσης ανεβάζουν τον Βαλαωρίτη στο πρώτο σκαλί της δημόσιας επιβράβευσης:

1. Τα γεγονότα γύρω από την Ένωση, στα οποία είχε καθοριστική συμβολή από τη σύνταξη του αιτήματος προς την Βρετανίδα Βασίλισσα μέχρι και την αγόρευση του εξ ονόματος των Επτανησίων Βουλευτών μόλις έγιναν δεκτοί στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, στην Αθήνα και

2. Η ποιητική του προσφώνηση «εις τον ανδριάντα του αιδίδιμου Γρηγορίου Ε', Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως» στα Προπύλαια του Αθήνησι Πανεπιστημίου, σε σημείο που να ομολογεί πως «*όταν κατήλθον τοῦ βήματος, δύο ἰατροὶ διεπίστωσαν ὅτι ἡ καρδιά μου εἶχεν ἑκατὸν ἐξήντα στίξεις τὸ λεπτόν*» και ν' αποκτήσει έκτοτε την, τελικά, μοιραία καρδιοπάθεια.

Αλληλογραφώντας με τη σύζυγό του Ελοϊσία, το γένος Αιμιλίου Τυπάλδου, της εξιστορεί με έκδηλη συγκίνηση και ενθουσιασμό:

«Απὸ χθὲς τὸ ἑσπέρας ἡ πόλις ἐφωταγωγήθη. Πανταχοῦ ἐπιγραφαί. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξερχώμεθα ἐκ τῆς οἰκίας χωρὶς ὁ λαὸς νὰ παρακολουθῆ φωνάζων ζήτω».

«Τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ ἂν ζήσω χίλια ἔτη οὐδέποτε θὰ λησμονήσω... Ἐπὶ πολλὰς ὥρας δὲν ἐσῆκωσα τὴν κεφαλὴν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἔγγραφον... διὰ τὸν μέλλοντα προορισμὸν τοῦ ἔπρεπε νὰ γραφῆ ὅσον τὸ δυνατόν ἀνθρωπίνως τέλειον... Ἐξεληθόντα ἐκ τοῦ Βουλευτηρίου μετὰ τοῦ Μαρίνου μὲ ὑπεδέχθη ἄπειρον πλῆθος λαοῦ, μὲ ἀνήρπασεν ἐπὶ τῶν ὤμων του, καὶ οὕτω μὲ περιήγαγε καθ' ὄλην τὴν πόλιν πρὸς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ. Κεκμηκῶς ἐπὶ τοῦ κόπου καὶ τῆς συγκινήσεως, μετὰ πολλῆς δυσκολίας κατῶρθωσα νὰ εἰσέλθω ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ Μαρίνου, ὅθεν εὐχαριστήσας τὸν λαὸν μόλις μετὰ δύο ὥρας ἠδυνήθην νὰ ἐξέλθω καὶ νὰ ἐπανέλθω οἴκαδε... Ἐὰν ἐπέπρωτο σήμερον νὰ ἀποθάνω, θὰ καθρχόμην εὐχαριστημένος, ὑπερευχαριστημένος εἰς τὸν τάφον, πεπεισμένος, ὅτι ἐξεπλήρωσα τὸ καθῆκον μου ὡς πολίτης καὶ ὡς Ἕλλην. Τὴν πολιτικὴν διαθήκην, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται εἰς τὰ τέκνα μου ἡ ἐθνικότης των, ἐγὼ τὴν συνέταξα, ἐγὼ τὴν ἔγραψα, ὁ πατήρ των, ὁ Ἀριστοτέλης σου».

Αυτό που θα βιώσει, επιστρέφοντας στη Λευκάδα τον Απρίλη του 1872 μετά την εκφώνηση του ποιήματός του στον Ανδριάντα του Ιερομάρτυρα Πατριάρχη, μόνο με ρωμαϊκό θρίαμβο μπορεί να παραβληθεί. Γράφει ξανά στην Ελοϊσία του:

«Δὲν δύναμαι νὰ σοὶ ἐκθέσω ἐν ἐκτάσει οὔτε τὰς τελετὰς οὔτε τὸν φανατισμὸν, μεθ' οὗ μὲ ὑπεδέχθη ἐπανακάμπτοντα ἐξ Ἀθηνῶν ὁ καλὸς κάγαθος οὗτος λαὸς τῆς Λευκάδος. Δὲν ἠδυνάμην ποτὲ νὰ φαντασθῶ, ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς κοινωνίας ταύτης ἐνεφώλευε τοσοῦτον αἴσθημα καὶ τοσαύτη φιλοτιμία... Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἀδιακόπων πυροβολισμῶν καὶ τῶν ζητωκραυγῶν πλήθους λαοῦ, ὅστις ἐπὶ ἄλλων ἀκατίων μὲ συνώδευεν, ἀπεβιβάσθην ἐπὶ τῆς προκουμαίας, ἔνθα εἶχε παρασκευασθῆ ἐπὶ τούτῳ ἀποβάθρα ταπητοσκέπαστος. Μόλις ἀποβιβασθέντα μὲ συνέθλιψε τόσον βιαίως τὸ πλῆθος, ὅπως μὲ ἀσπασθῆ, ὥστε σχεδὸν ἐλιποθύμουν... Τὴν ἐπιοῦσαν... εἰς τὴν πλατείαν εὗρον παρατεταγμένον ὅλον τὸν κλῆρον, ὅλας τὰς στρατιωτικὰς, δημοτικὰς, διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς, ὅλους τοὺς δημάρχους καὶ τὰ δημοτικὰ συμβούλια τῆς νήσου καὶ πλῆθος ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς πλησιοχώρου Ἀκαρνανίας... Ὁ Ἀρχιερεὺς λαβὼν μὲ τρέμουσαν χεῖρα καὶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ παρακείμενον χρυσοῦν ἀριστεῖον, τὸ ἀνήτησεν εἰς τὸν τράχηλλόν μου ἐν ὀνόματι τοῦ Λευκαδίου λαοῦ. Περαιτωθείσης τῆς πράξεως ταύτης ὁ Ἄγγελος Καλκάνης μὲ προσηγόρευσε εἰς ἔμμετρον λόγον καὶ τελειῶνων μοὶ προσέφερον ἐν ὀνόματι τοῦ Λευκαδίου λαοῦ τὸν δάφνινον τῆς ποιήσεως στέφανον. Εἶναι ἀδύνατον νὰ σοὶ περιγράψω εἰς ποῖον βαθμὸν μανίας ἔφθασαν τὰ πλήθη, διαρκούσης τῆς τελετῆς ταύτης... Εὐχαρίστησα τὸν Λευκαδίον λαὸν ἐπὶ τῇ πρωτοφανεῖ τιμῇ ἣν μοῦ ἀπένειμεν. Καταβάντα τῆς ἀψίδος μὲ περιέφερον ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν, μεταμορφωθεῖσαν εἰς δάσος ἐκ δάφνης καὶ μυρσίνης. Ραγδαία βροχὴ ζαχαρωτῶν καὶ ἀνθέων ἔπιπτεν ἀδιακόπως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου. Τέλος μὲ ἐπανάφερον εἰς τὸ οἶκμα, ἔνθα ἠναγκάσθην νὰ ἀσπασθῶ ὅλους ἀνεξαιρέτως, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἐχθροὺς καὶ φίλους...»

Ο καθημερινός βίος, οι παραδόσεις, οι αντιλήψεις, η κοσμοθεωρία, οι δοξασίες και η Ορθόδοξη Πίστη τελικά αυτού του λαού είναι η πρώτη ύλη για το έργο του.

Αναφέρει στον «περιπόθητόν» του Ανδρέα Λασκαράτο:

«Εγὼ πιστεύω ὅτι ὁ ποιητὴς πρὸ πάντων πρέπει νὰ εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον γράφει. Ὅλοι ἐπάνω κάτω οἱ ποιηταὶ αὐτὸ τὸ σύστημα ἀκολούθησαν καὶ δὲν ἐστοχάστηκαν νὰ γίνουν ἀναμορφωταί, διότι αὐτὸ τὸ ἔργον πρέπει νὰ τὸ ἐπιχειρισθῶσιν ἄλλοι. Πολλὲς φορὲς τὰ εὐμορφότερα λουλούδια φυτρώνουν εἰς τοὺς βάτους καὶ τὰ ἀγριοπρίναρα. Συχνότατα δὲ εἰς τοὺς καλλιεργημένους καὶ ἡρεμοὺς τόπους δὲν βρίσκονται παρὰ ψήληθρα καὶ σπερδοῦκλια. Κάποιες θρησκευτικὲς ἀδυναμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὴν ὄσφρηση τὴν ἰδική μου εὐωδιάζουν καὶ ἀναζωογονοῦν

τήν ψυχὴν. Καὶ θὰ ἐξακολουθῶ νὰ τὲς κυνηγῶ καὶ νὰ τὲς συμμαζῶνω, ὅπου τὶς εὐρίσκω, διότι δὲν ἔχω εἰς τὸ νοῦ μου νὰ γενῶ οὔτε Λούθηρος οὔτε Καλβῖνος. Πρέπει, λοιπόν, νὰ μὲ ὑποφέρῃς ὅπως ὁ Θεὸς μ' ἔχει πλάσει, καθὼς σὲ ὑποφέρω κι ἐγὼ μὲ ὅλες τὶς παραξενάδες σου...»

Το τοπίο του νησιού και τα τοπωνύμιά του, οι ιστορικές περιπέτειες του Ελληνισμού συνολικά, το φυσικό περιβάλλον, η χλωρίδα και η πανίδα της λευκαδίτικης υπαίθρου με το ασκητήριο της Μαδουρής να κατέχει τα πρωτεία είναι η πηγή της έμπνευσής του, οι αφορμές των συνειρμών του, το σκηνικό της αφήγησής του:

«...Τ' ἄρεσε πάντα εκείθε

να χαίρεται τη θάλασσα, π' ὅσο πλατύτερ' εἶναι
τόσο σου κλέφτει την καρδιά, τόσο το νου σου πνίγει.
Την ἐβλεπε χίλιες μορφές ν' ἀλλάζει, χίλιες ὄψεις,
πότε να γλύφει το γιαλό προσκυνημένη δούλα
και πότε να τον μάχεται τρελή ξεστηθωμένη
μ' ανεμοσκόρπιστα μαλλιά και μ' αφρισμένο στόμα.
Κι ἦταν η ἔρμη ελληνική! Κι ὑπόφερνε να νιώθει
τα φράγκικα τα κάτεργα τη ράχη της να οργώνουν
και να της δέρνει τα πλευρά με τα κουπιά του ο ξένος».

«Πόσαις φοραῖς καθήμενος στὸ βράχο μοναχός μου
ἔβλεπα ν' ἄρχεται νεκρὸ τὸ μούγκρισμα τοῦ κόσμου
νὰ ξεψυχᾷ στὰ πόδια μου, σὰν τὸν ἀφρὸ στ' ἀγέρι,
καὶ πόσαις ἄμετραις φοραῖς, μ' ἀντάρα, μ' ἀγριοκαῖρι
ἐκρύφτηκα στὴν λαγκαδιά, καὶ μέσα στὰ πλατάνια
ἔνοιωθα ἀπόκρυφη χαρά, ἔνοιωθα περηφάνεια,
πιστεύοντας ὅτ' ἤμουνα θεριὸ μὲ τὰ θερία,
ἀνήμερο, ἀνυπόταχτο κι ἐγὼ σὰν τὰ στοιχεῖα...
Τὰ δέντρα ἐτρίζαν καταγῆς, γυρτά, ξερριζωμένα,
τὰ νυχτοπούλια ἐσκούζανε τριγύρω μου ἀντρειωμένα
κι ἐγὼ μ' ἓνα τουφέκι
ἐπίστευα πὼς ἤμουνα βροντὴ κι ἀστροπελέκι...»

Γράφει στον Ροΐδη, με πλέρια βεβαιότητα για την ευεργετική επίδραση του ηλιόλουστου και καταγάλανου ελληνικού τοπίου, πως «...οί νέοι Ἕλληνες... δὲν συμμετέχουν τῆς φοβεραῆς ἐκείνης κοινωνικῆς νόσου, ἐξ ἧς νοσοῦσιν οἱ τῆς Δύσεως ποιηταί... (ενν. τη μελαγχολία, την κατάθλιψη). Αὕτη ὑπάρχει καὶ καταβιβρώσκει ἀνηλεῶς τὰ σπλάχνα τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, ἀλλὰ θεῖα συνάρσει δὲν ὑπερέβη ἀκόμη τὰ ὄρια τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ ὑπερβῆ ποτέ, διότι φραγμός κατ' αὐτῆς ἀνυπερβλήτος θὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἥλιος ὁ ἑλληνικός, τῶν θαλασσῶν καὶ τοῦ οὐρανοῦ μας ἡ διαύγεια, τὸ διαρκὲς ἔαρ καὶ ἐν γένει ἡ ὀλίγη διάθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν ἀπομόνωσιν, ἣτις εἶναι ἡ πηγὴ πάσης μελαγχολίας καὶ παντὸς νεφελώδους ρεμβασμοῦ».

Δικὴ του γλῶσσα παραμένει ἡ γλῶσσα του λαοῦ. «Μονάχη ἐγνοία ἡ γλῶσσα του στις αμμουδιές του Ομήρου», για να παραφράσουμε τον νεότερο μεγάλο Ελύτη. Δεν είναι αυτονόητη ἡ ἐπιλογή του σε εποχές που το αρχοντολόι της Επτανήσου μιλάει ἀκόμη και στον οικιακό κύκλο τὴν Ἰταλική ἢ τὴν γαλλική. Τὴν ὥρα που στις λογοτεχνικές ἀπόπειρες των μαθητῶν των Ἰονικῶν Γυμνασίων κυριαρχοῦν τα ἀρχαιοπρεπὴ ἐπιγράμματα ἢ καὶ ολόκληρες τραγωδίες σε ἀψογή ἀρχαΐζουσα, ἐνὸς ἐλεύθερο Βασίλειο ἡ φτιαχτὴ «καθαρεύουσα» κατακλύζει τὸν δημόσιο λόγο, ὁ Βαλαωρίτης δίνει μάχες για χάρη τῆς δημοτικῆς, τῆς γλῶσσας του λαοῦ. Δίνει μάχες ἐθνικές σε τελευταία ἀνάλυση.

Προλογίζοντας τα «Μνημόσυνά» του, επιχειρηματολογεῖ στον πεθερό του, στον οποίο και ἀφιερώνει τὸ πόνημα:

«Ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ εἶναι μία... Εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐμοιρολόγησε τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν ἀπὸ Μωάμεθ τοῦ δευτέρου μέχρι Ρήγα τοῦ λυτρωτοῦ. Εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐτραγώδησεν ὁ Κλέφτης ἐπὶ τοῦ Πίνδου, ἐπὶ τοῦ Κισσάβου, ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου... Ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ δὲν εἶναι πτωχὴ, εἶναι πλαστικωτάτη καὶ ποιητικωτάτη... Εἶναι ἡ μόνη ἔκφρασις τῆς νέας Ἑλληνικῆς ποιήσεως...»

Γράφει ξανά στον Ροΐδη, στην παραπάνω μακροσκελὴ του ἐπιστολή:

«Δὲν μοῦ ἀνέφερες τίποτε διὰ τὴν δημοτικὴ μας γλῶσσαν. Μοῦ φαίνεται ὅτι κατῶρθωσα νὰ τὴν τελειοποιήσω καὶ νὰ τῆς δώσω νεῦρα καὶ δύναμιν ὄχι εὐκαταφρόνητα. Τὰ ροῦχά της βεβαίως δὲν εἶναι ἀπὸ δαντέλλες οὔτε ἀπὸ λαχουρί, ἀλλὰ τοιαῦτα ὅποια εἶναι, ἢμποροῦν νὰ παρουσιασθοῦν ἐμπρὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ νὰ φανοῦν λαμπρά, διότι δὲν ἔχουν οὔτε ἀκαθαρσίες ξένες οὔτε ψεύτικα μεγαλεῖα ἐπάνω τους».

«Ἡ τυραννία αὕτη τοῦ Λογιωτατισμοῦ ἐπνίξε τὴν ποίησιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐχρειάσθη μεγάλη ἐπιμονὴ καὶ μεγαλειτέρα ὑπομονὴ μέχρις οὗ ἴδη τις τὴν Σύγκλητον τοῦ Ἐθνικοῦ Πανδιδακτηρίου προσκαλοῦσαν ἓνα κηρυγμένον ἀντάρτην, ἓνα ἀδιόρθωτον καὶ παρήκοον χωριάτην ποιητὴν, ἐμέ, διὰ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ

καὶ τοῦ διαπιστευθῆ τὴν ἐξύμνησιν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, δεχομένη ἐκ τῶν προτέρων, ὡς ὄρον εἰρήνης καὶ συνδιαλλαγῆς, τὴν ἐπίσημον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ καθιέρωσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἐν τῇ ἐθνικῇ ποιήσει. Τώρα ἡ δημοτικὴ ποίησις δὲν φοβεῖται πλέον διωγμοὺς καὶ ὕβρεις. Ἐκάθισε τροπαιοῦχος καὶ νικηφόρος ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ ἐκηρύχθη βασιλὶς καὶ κυρία...»

Αποκαλύπτει πως εἶναι προγραμματικὴ τοῦ στόχευση ἡ ἐπιλογή τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Τὴ βλέπει ὡς μέσο που θα ὁδηγήσει στὴν ἐθνικὴ ἐνότητα καὶ ολοκλήρωση. Κρυφοκαμαρώνει, λοιπόν, γιὰ τοὺς καρπούς τῶν αγῶνων τοῦ:

«Ἄν ἐπέτυχον ἢ ὄχι, δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ νὰ τὸ εἶπω. Δύναμαι ὅμως ἀδιστάκτως νὰ ὑποστηρίξω ὅτι σὺνέτινα κι ἐγὼ πολὺ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λογιωτατισμοῦ καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, πλουτίσας αὐτὴν δι' ὑλικοῦ ἱκανοῦ νὰ πληρώσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς σημερινῆς τοῦ ἔθνους ἐργασίας» .

Ἐπισημὴ ἐκφραση τῆς γλώσσας τοῦ ἀγαπημένου τοῦ λαοῦ, τὸ δημοτικὸ τραγούδι, που ἀγκαλιάζει σὲ ὅλη τῆς τὴν ἐκτασὴ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, ἀπ' τὸ ξεκίνημα μέχρι τὸ πέρας τῆς, τὸν θάνατο. Στὰ γραφτὰ τῶν ὠριμῶν χρόνων τοῦ υἱοθετεῖ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ἀκόμη σχῆμα, ἀγκυροβολώντας στὸ ἀσφαλὲς λιμάνι τοῦ δεκαπεντασύλλαβου ἰαμβικοῦ. Γιὰ προδοσίαν λογαριάζει καὶ καταποντισμὸ τὴν ἀπάρνηση τῆς πατρογονικῆς κληρονομιάς, τῆς παράδοσης τοῦ Γένους καὶ τὴν ἀκριτὴ προσκόλλησιν σὲ ὅ,τι μᾶς ἐρχεται ἀπ' τὴν Ἑσπερία, στὸ ὄνομα ἐνός δῆθεν «ἐξευγενισμοῦ». Πόσο τραγικὰ ἐπὶκαιρὸς! Αἰσθάνεται πάλι στὸν Λασκαράτο, προδίδοντας τὴ βαθιὰ τοῦ προσήλωσιν στὴν πεμπτουσία τῆς ἐλληνίδας ἐκφρασης:

«Ναί, κύρ Ἀνδρέα, ἐξύπνησα μὲ πλάκωμα! Γιατὶ εἶναι τρεῖς ἡμέρες ὅπου μάντεψε τί ἐργάζομαι; - Κλεισμένος μέσα εἰς τὸ γραφεῖο μου κάθομαι ἀνάμεσα ἀπὸ δύο περίφημες μοιρολογίστρες, τὴ θεὴν Λάμπρω καὶ τὴ θεὴν Σοφίᾳ, καὶ γράφω ὅσα τραγούδια εἶναι συνειθισμένες νὰ λένε εἰς τοὺς πεθαμένους.

Βλέπω ὅπου ἡ κοινωνία μᾶς καθ' ἡμέραν ἐξευγενίζεται καὶ μὲ τὸν ἐξευγενισμό τῆς σαρώνει ὅλα ὅσα οἱ πατέρες μᾶς μᾶς ἄφηκαν καὶ τὰ πετᾶ καὶ τὰ καταφρονεῖ καὶ δὲν τὰ καταδέχεται, καὶ ἐστοχάστηκα νὰ κάμω τὸ δυνατό μου νὰ γλυτώσω ὅ,τι ἤμπορέσω ἀπὸ τὸν ἐξευγενισμό ὅπου καταντᾶ νὰ εἶναι καταποντισμός.

Ἐκραξα λοιπὸν αὐτὲς τὲς δυὸ μοιρολογίστρες καὶ ἀφοῦ ἔταξα λαγούς μὲ πετραχήλια, ὡ τοῦ θαύματος! τὲς εἶδα πρῶτα νὰ ἀχνίσουνε, ὕστερα νὰ κοκκινίσουνε. Ἐρριξαν τὲς πλεξίδες τοὺς εἰς τὴν τραχηλιά τοὺς. Ὁ ἀνασασμός τοὺς ἔγινε συχνότερος καὶ βροχὴ τὰ δάκρυα ἔρρεαν ἀπὸ τὰ βλέφαρά τοὺς. Ἐπιάστηκαν ἔπειτα μὲ τὰ χέρια καὶ ἄρχισαν τὸ νεκρικὸ τραγοῦδι, τὸ ὁποῖο κάθε λίγο καὶ τὸ ἐσυντρόφευαν μὲ βαρειοὺς στεναγμούς καὶ μὲ παράπονα. - Ἐγὼ ἔκανα τὸ μέρος τοῦ πεθαμένου καὶ ἔστεκα προσεχτικὸς καὶ ἔγραφα στίχους μὰ τὴν ἀλήθειαν ὡραιότατους καὶ ὅπου ἤθελε φέρουνε τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὸν μεγαλήτερον ποιητὴ... Τοῦτο μοῦ ἔφερε τὸ πλάκωμα εἰς τὴν καρδιά, διατὶ ἀκούοντας γιὰ τρεῖς ἡμέρες τὸ

μοιρολόγι, *ὀλίγο ἔλειψε νὰ πιστέψω ὅτι καὶ ἀπέθανα...».*

Η αρματολική ρίζα μένει πάντα ζωντανή στη συνείδησή του. Ανάγεται στους γενάρχες των Βαλαωριτών της Λευκάδας, Μόσχο και Χρήστο εκ της Βαλαώρας των Αγράφων, που είναι θαμμένοι εντός του πάνσεπτου αυτού ναού. Είναι το επίκεντρο της ταυτότητάς του, η αιτία της αγάπης του για τους ήρωες που εξυμνεί και των οποίων τα κατορθώματα διαιωνίζει. Θα ανέβει κι ο ίδιος στα παραδοσιακά καταφύγια των κλεφταρματολών, κοντά στους νεότερους οπλαρχηγούς των αγώνων για απελευθέρωση της Ηπείρου, συμμετέχοντας σε νέους αγώνες του Έθνους για την ολοκλήρωσή του. Αυτοί, λέει, *«...προτιμοῦν πάντοτε τὸ καρυοφύλλι καὶ τὸ μιλλιόνι ὄλων τῶν ὄπλων τοῦ Μυλωνᾶ καὶ δὲν παύουν ὄνειρευόμεναι τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐθωρεῖτο φοβερὸν δυστύχημα ν' ἀποθάνη τις ἡσύχως ἐπὶ τῆς κλίνης του. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἡσθάνθη αὐτὸς ἐγώ, ὅτε νέος ὢν πολλὰς κατέτριψα ἡμέρας τῆς ζωῆς μου ἀναστρεφόμενος μετὰ τῶν ὀρεσιβίων κατοίκων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξετάζων τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς καρδίας των».*

Το πνεύμα των κλεφταρματολών, το ήθος της αντίστασης του διαχρονικού Ελληνισμού απέναντι στους ξένους δυνάστες, που εμφανώς ή αφανώς επιχειροῦν να αλλοτριώσουν την ύπαρξη αυτού του λαού, ο Βαλαωρίτης το βρίσκει ή καλύτερα το θέλει, αιθαλές. Αναφορικά με τους ήρωές του, λέει: *«Δὲν ἐταρίχευσα τὰ λείψανα τῶν κλεφτῶν διὰ ῥωμαντικῶν ἀρωμάτων, ὅπως σῶσω αὐτὰ ἐκ σήψεως· τὰ εὔρον ζῶντα ἢ λαχταριστά, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν ἢ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ποίησις νὰ περιορισθῆ εἰς σύντομα ἀσμάτια, ἐν οἷς ἀπλῶς ἐξιστοροῦνται ἀτομικὰ ἀνδραγαθήματα, ἔκρινα ἀναγκαῖον οὐχὶ διὰ τῆς νεκρᾶς κόνεως τῶν τεθνεώτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ αἵματος γενεᾶς ζωῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὅλου Ἑθνους νὰ συντάξω τὰ «Μνημόσυνα», τὴν «Φροσύνην», τὸν «Διάκον», τὸν «Ἀστραπόγιαννον» καὶ ὅσα ἄλλα ἀνάγονται εἰς τὴν ἡρωϊκὴ ἱστορίαν τῆς τουρκομάχου Ἑλλάδος».*

Αναπολώντας τους αγώνες των υπόδουλων για ελευθερία, και μάλιστα των Σουλιωτῶν, υπογραμμίζει σε ιστορικό του μελέτημα: *«Ὅλοι τότε, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι προθύμως ἐθυσίαζον ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ φιλαυτίαν καὶ πάθη, μόνον ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος. Ὅλοι εἰργάζοντο, ὅλοι ἐμόχθησαν, ὅλοι ἔπασχον εὐχαρίστως χωρὶς ν' ἀποβλέπωσιν εἰς ἀμοιβάς, χωρὶς νὰ ἐγείρωσιν ἀξιόσεις ἐρειδομένας εἰς προγονικὰ κατορθώματα... Ἀλλὰ τώρα;»*

Κατανοεῖ το συμφέρον του ὅλου Ελληνισμού ως υπέρτερο των ιδιοτελών ατομισμῶν ἀκόμη και του τοπικιστικοῦ μικροσυμφέροντος. Σαν να απαντᾶ προφητικά στους σημερινούς ὄψιμους νοσταλγούς του επτανησιακοῦ απομονωτισμοῦ, που αστόχαστα κι ἀνόητα αναπολοῦν και σήμερα μια επιφανειακή «ποιότητα ζωῆς» του Ἰονίου Κράτους που ἦταν ὁμως προσμεμιγμένη με μύριες ὁσες προσβολές

του εθνικού και κοινωνικού φιλότιμου, γράφει στους Λευκαδίτες ψηφοφόρους παραμονές της κρίσιμης εκλογής που θα οδηγούσε στην Ένωση ή θα έβαζε ταφόπλακα στους εθνικούς πόθους των Επτανησίων: *«Τά Έθνη δέν ἀνασταίνονται χωρίς θυσίας, καί πολύ περισσότερον τό Έλληνικόν Έθνος, όπου Έχει πολλούς έχθρούς, αλλά Έχει καί τόν Θεόν, όπου τό φυλάττει. Όσον τό κατ' έμέ, καί τήν ζωήν μου καί τά τέκνα μου καί τήν κατάστασίν μου τά αφιέρωσα είς τό Έθνος μου καί κάθε θυσία θέλω τήν κάμει μέ αγαλλίασιν τής ψυχής μου. Μήν άκούσετε, λοιπόν, εκείνους, όπου σās λέγουν ότι μέ τήν Ένωσιν θά ύποφέρουν τά συμφέροντά σας. Όσοι έκφράζονται τοιουτοτρόπως, δέν γνωρίζουν ότι ο έθνισμός είναι άνώτερος παντός άλλου συμφέροντος. Μεγαλύτερη καταφρόνεσι διά τό πλάσμα τοϋ Θεοϋ δέν είναι παρά νά ύπόκειται είς ξένους καί είς άλλοφύλους...».*

Βαθύτατα συνειδητοποιημένος οραματιστής, διακηρύσσει από το βήμα της προτελευταίας πριν την Ένωση Ιόνιας Βουλής: *«Έχομεν ανάγκην εθνότητος, έχομεν ανάγκην μέλλοντος, και ουχί ελεημοσύνης. Θέλομεν ν' αφήσωμεν εις τα τέκνα μας κληροδότημα αντάξιον της καταγωγής και των δικαιωμάτων μας. Θέλομεν να εργασθώμεν και ημείς προς ανέγερσιν του νέου κοινωνικού οικοδομήματος».*

Είναι ο ίδιος φορέας ενός αντιστασιακού ήθους, ενδόμυχου, που εξωτερικεύεται όμως με την πρώτη ευκαιρία. Παραμένει γνήσια φιλελεύθερος, όχι καπηλευτής ψευδεπίγραφων της Ελευθερίας ιδανικών. Ανδρώθηκε σε ένα οικογενειακό περιβάλλον ριζωμένο στο εύφορο έδαφος της ρωμαϊκής παράδοσης στο μακρόχρονο διάστημα της ξενικής κυριαρχίας και νοτισμένο απ' τις νωπές ακόμα μνήμες της παρασκηνιακής αλλά ουσιαστικής συστράτευσης της *«Αδελφότητος των Κυρίων Βαλαωριτών, Ιωάννου και Ευσταθίου, υιών του ποτέ Χαραλάμπους»* με τους εξεγερμένους χωρικούς του 1819 - μνήμες που θα καρποφορήσουν αργότερα τον «Φωτεινό». Είναι ακόμη το γόνιμο τούτο έδαφος ποτισμένο με τα Ορθόδοξα νάματα που μετοχέτευσε στον βαλαωριτικό οίκο η συνοίκιση με τον προς πάππου θείο, Αγιορείτη ιερομόναχο Αθανάσιο. Με όλες αυτές τις καταβολές, ο Ποιητής δεν παραμένει ένας κούφιος Ρομαντικός του καιρού του. Ζυγίζει τις επιλογές του. Δεν χρησιμοποιεί τα κάλπικα σταθμά της συγκυρίας. Στέκει ακλόνητος, ανυποχώρητος απ' τις αξίες που πρεσβεύει. *«Καλλίτερα στο βρόχο, παρά τα γόνατα στη γη... Άρα κατάρα το 'χω»*, θα διακηρύξει με το στόμα του Φωτεινού.

Γράφει στη γυναίκα του Ελοϊσία, τριαντατριάχρονος μόλις φέρελπις πολιτικός στα χρόνια ακόμη πριν την Ένωση: *«Μοί έπροτάθη έπισήμως ή θέσις τοϋ έπάρχου καί έγώ έπισήμως ήρνήθην ταύτην. Αποδέχομαι τās περιποιήσεις καί φιλοφρονήσεις πάντων, άλλ' ή ψυχή μου δέν είναι πρὸς πώλησιν. Έγώ νά αφήσω τήν κατάραν αύτην επί τής κεφαλής τοϋ τέκνου μου; Πᾶσα φιλοδοξία μου έγκειται έν τῇ άγάπη καί τῇ έκτιμήσει σου. Είς μίαν μόνην δόξαν άτενίζω· νά ζήσω καί νά άποθάνω άνευ κηλίδος και άμεμπτος».*

Λίγο πριν το τέλος του γράφει εν είδει τελευταίας υποθήκης στον γιο του Αιμίλιο, ένα ακόμη αδικοχαμένο του παιδί: «Εἰς σᾶς ἀπόκειται νὰ μὴ λησμονηθῆ τὸ ὄνομά μου μετὰ θάνατον. Ἡ ψυχὴ μου θ' ἀναγαλλιάζη ἀκούσασα νὰ σᾶς ὀνομάζωσιν ἄξια τέκνα τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ».

Ο Βαλαωρίτης, ιδεολόγος οραματιστής και πολιτικός της δράσης, απογοητεύεται από την στάση των συγχρόνων του στο ελεύθερο Βασίλειο. Νιώθει να ασφυκτιά στο μικροπολιτικό κλίμα των Αθηνών και αναγκάζεται να αποσυρθεί από την ενεργό πολιτική. Γράφει για τον Βαλαωρίτη ως πολιτευόμενο ο φίλος του Τιμολέων Ι. Φιλήμων:

«Αὐτὸς ἐφαντάζετο Ἑλλάδα ἡρωϊκὴν, ἠττημένην εἰς ἀπέλπιδα ἀγῶνα, συνεχίζουσαν τὸ ἔργον τοῦ 1821 καὶ τοῦς χρόνους τῶν Κλεφτῶν καὶ δι' ὀμηρικῶν κατορθωμάτων περατοῦσαν τὴν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος πάλην· ἀλλ' οἱ καιροὶ οἱ σήμερον τοιαύτην δὲν ἀπεδέχοντο πολιτικὴν, ὃ δ' Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης δὲν ἔμελλεν νὰ ἔχη θέσιν ἐν αὐτῇ. Ἦν ὁ ἀνὴρ τῶν μυθικῶν χρόνων ἢ μέλλοντος λίαν μεμακρυσμένου... Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθαρὰ καὶ ἄγνή ἀπὸ παντὸς ξενικοῦ στοιχείου, τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ γνώμων τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου».

Απογοητευμένος απ' τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις στο εθνικό κέντρο, γράφει ο ίδιος ο Ποιητικῆς στα προλεγόμενα της θρυλικῆς του προσφώνησης στον ανδριάντα του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε':

«...Ἐν τῷ ἐπομένῳ στιχουργήματι τὰ σπουδαιότερα ἄθλα τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἀκαταμάχητος καρτερία τοῦ Γένους ἐν ταῖς συμφοραῖς παρίστανται ὡς ἀκτῖνες φωτοβόλοι, ἐκπεμπόμεναι ἀπὸ τῆς ἀγχόνης τοῦ μεγαλομάρτυρος Πατριάρχου, ὡς ἀπὸ μυστηριώδους καὶ ἀκοιμήτου φλογός. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου (κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος!) ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς ἂν ἤθελεν ἀπροσδοκῆτως ἀπολιθωθῆ, ἔμεινεν ἀδρανής. Ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν ἐλησμονήθη, καὶ κατ' ὀλίγον ἐσβέσθη ἢ ἐκ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Πατριάρχου προκύψασα ἐντύπωσις καὶ ὃ ἐξ αὐτῆς γγενηθεῖς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἔθνους πόθος αἰωνίας ἐκδικήσεως. Τοῦ ἀπαισίου τούτου ψυχικοῦ ληθάργου πιστὴν ἐκπροσώπευσιν ἐθεώρησα τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀοιδίμου Γρηγορίου, ἀλλὰ συνάμα ἐξέλαβον αὐτὸν ὡς σύμβολον μελλούσης ἀναστάσεως».

Ανυποχώρητος αγωνιστής όμως, δεν μασά τα λόγια του ούτε από το βήμα της Βουλῆς. Σε μια εποχή που η κοινοβουλευτική πλειοψηφία εξαρτώνταν από τον λόγο και την στάση των Βουλευτῶν, επισημαίνει, δίχως να υπολογίζει κόστος πολιτικό, «...ὅτι ἡ Κυβέρνησις διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς ὁμοιάζει πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις χάριν ἐλεημοσύνης δῆθεν ἤθελεν προσφέρει εἰς τὸν πεινῶντα ἀντὶ ἄρτου πολυτελεῆ καρκεύματα· ὅτι τοιαῦτα μέτρα ἡμεῖς θέλομεν τὰ θεωρεῖ ὡς ἀληθῆ ἐμπαιγμόν, ἐνόσω βλέπομεν κατασπαταλωμένην τὴν περιουσίαν τοῦ ἔθνους καὶ δι' αὐτῆς τρεφομένους τοὺς λύκους τῆς πολιτείας...»

Την κάθε του ελπίδα για την ελευθερία και την ανεξαρτησία του λαού στηρίζει στη μόρφωση, στην Παιδεία – που σήμερα, στη σχολική της διάσταση, σχεδόν αγνοεί τον Βαλαωρίτη και αναμφίβολα έχει ξεκοπεί προ πολλού από το φρόνημα, τις αξίες και τα οράματά του... Λέει emphatic στα εγκαίνια του Γυμνασίου Λευκάδος: «Οἱ ἀφανεῖς μὲν ἀλλ' ἀείμνηστοι διδάσκαλοι τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων παρεσκεύασαν τὴν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἀνεγέρσεως, ὅσον καὶ οἱ λεοντοκάρδιοι μαχηταὶ τῶν ἐλληνικῶν ὀρέων... Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι λαὸς ἀμαθῆς εἶναι ἀνάξιος ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας».

Με τη συνολική του ποιητή, έναρθρη και άρρητη, εκφράζει αυτό που θα διατυπώσει λίγο αργότερα στον «Λαμπριάτικο Ψάλτη» του ο κορυφαίος των διηγηματογράφων μας, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: «Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἐνόσω ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δεν θὰ παύσω πάντοτε, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς πανεκλάμπρους ταύτας ἡμέρας, νὰ ὑμνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράψω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ στοργῆς τὰ γνήσια ἐλληνικὰ ἥθη».

Μετά από πενήντα πέντε χρόνων μεσουράνημα, στις 24 Ιουλίου του 1879 «ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ». Βραχύς ο βίος, αλλά μεστή η πολιτεία του, πυκνή σε λόγια και έργα, διανοήματα και επιτηδεύματα.

Η Λευκάδα, που λίγο νωρίτερα «σεμνυνομένη» τον στεφάνωσε με το δάφνιο στεφάνι της Ποίησης, τον κατευοδώνει απ' αυτόν τον πανίερο ναό, για να λάβει απ' τον Παντοκράτορα Δημιουργό του και «τον αμαράντινον της δόξης στέφανον».

Ο λαός, που τόσο τον λάτρεψε και τόσο λατρεύτηκε απ' αυτόν, πενθεί.

Και σαν άλλος «Κότζιφας», ο προσωπικός και πολιτικός φίλος του Αηδονιού της Μαδουρής, ηγούμενος της Κόκκινης Εκκλησιάς, ιερομόναχος Βησσαρίων Κατοχιανός, επιχειρεί να μιμηθεί τον Ποιητή που είχε γράψει για τον «Διονύσιον Κόμητα Σολωμό» τη «Δάφνη και τ' Αηδόνι». Χαράζει τους παρακάτω άτεχνους, μα τόσον εύγλωπτους στίχους στο ποίημα που του αφιέρωσε και που επέγραψε: «Ο Κότζιφας και το Αηδόνι»:

*«Ο Κότζιφας εσκώθηκε ένα πρωί, πετάει
και βρέθηκε στη Μαδουρή να βρη τροφή να φάγη
τροφή ουχί του σώματος αλλά του πνεύματός του
οπού του έδιδε συχνά τ' αηδόνι ο σύντροφός του. (...)
Πως είναι έρημη η φωλιά κει πέρα στην ελούλα
όπου εκάθετο συχνά στην όμορφη πλακούλα;
και κελαδούσε τ' άσματα Φροσύνης και Διάκου
και κειά του Βρυκολάκου; (...)*

*Ω συμφορά που έπαθα τώρα στα γηρατεία
ο μαύρος ο Κότζιφας μιλάει με στόμα με καρδιά.
Ελάτε εδώ πουλάκια μου να πάμε παρεμπρός
να ιδούμε τι απέγινε, τι έπαθε το φως (...)
Ελάτε δω πουλάκια μου ελάτε να σκεφτούμε
τι μοιρολόγι τ' αηδονιού τι μοιρολόγι να πούμε
να πούμε τ' είναι πώπαθε η μαύρη η Λευκάδα
πώχασε τ' αηδονάκι της και πίνει φαρμακάδα. (...)*

«Ισχύς μου η αγάπη του λαού» θα μπορούσε να βροντοφωνάξει, μαζί με τον προσωπικό του φίλο βασιλιά Γεώργιο Α', ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο Γέροντας που ελάτρευε πάντα κρυφά η Λευκάδα, ο μεσήλικας στα χρόνια, μα γηραλέος στο φρόνημα, αφού «πολιά έστι φρόνησις άνθρωποις καί ηλικία γήρως, βίος άκηλίδωτος».

Ο λόγος μας για τον Βαλαωρίτη συναντά τα όριά του. «Ρᾶον σιωπήν...» Σιωπή και περίσκεψη, στοχασμός και αναλογισμός:

-Τι είναι για μας σήμερα ο Βαλαωρίτης;

-Γιατί τιμάμε τα διακοσάχρονα από τη γέννησή του;

-Τι έχει να πει στον Νεοέλληνα, πολίτη και πολιτευόμενο, τον υποταγμένο σε όσα εισάγει άκριτα και στη δική μας κοινωνία ο νεωτερικός συρμός, η πάση θυσία επιδίωξη του κέρδους, η ματαιοδοξία της προσωπικής προβολής, ο αβασάνιστος των ξένων μιμητισμός;

-Κι αν ήταν σήμερα ανάμεσά μας, αντικρύζοντάς μας κατάματα, τι σκέψεις άραγε να κατέκλυζαν αυτή την ιερή και πολυστόχαστη κεφαλή;

Απευθύνουμε στον Ποιητή, με δικά του λόγια δανεικά, τις τελευταίες απορίες μας, τους πιο ειλικρινείς μας συλλογισμούς:

*«Γιὰ σᾶς ποὺ εἶσθε ἀθάνατοι φεύγουν γλυκειαῖς, πατέρα,
πετοῦν οἱ ὥραις ἀμέτρηταις στοῦ τάφου τὸ λιμάνι...
Γιὰ μᾶς... καὶ μόνη μιὰ στιγμή ἀρκεῖ νὰ μᾶς μαράνη...
Πενήντα χρόνια πέρασαν κι ἀκόμη ἡ ἀνατριχίλα
βαθειὰ μᾶς βόσκει τὴν καρδιά... Μὲ τὰ χλωρὰ τὰ φύλλα
ἀνθοβολεῖ κι ὁ τάφος σου καὶ στὸ μνημόσυνό σου
ὑψώνεται στὸν οὐρανὸ τὸ νεκρολίβανό σου
μὲ τῶν ἀνθῶν τὴ μυρωδιὰ καὶ μὲ τὸ καρδιοχτύπι*

*μέ τῶν ἀνθῶν τῆ μυρωδιά καί μέ τὸ καρδιοχτύπι
τοῦ κόσμου, ποὺ ἐζωντάνεψες... Γέροντα τί σοῦ λείπει;...
Πῶς μάς θωρεῖς ἀκίνητος;... Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου;...
Ποιὸς εἶν' ὁ πόθος σου ὁ κρυφὸς καί ποιὸ τὸ μυστικὸ σου;...»*

Ο π. Ιωαννίκιος Ζαμπέλης είναι Δρ. Νομικής
και Διευθυντής του Κέντρου Νεότητας Ι.Μ. Λευκάδος & Ιθάκης

Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879) γεννήθηκε στη Λευκάδα. Σπούδασε στη Γενεύη όπου πήρε πτυχίο προλύτη γραμματικών και επιστημών από το εκεί κολλέγιο, στο Παρίσι νομικά και τέλος στην Πίζα, όπου ανακηρύχτηκε διδάκτωρ νομικής στο εκεί πανεπιστήμιο. Ακολούθησαν ταξίδια του στην Ιταλία και την Αυστρία, όπου με κίνδυνο της ζωής του πήρε μέρος σε ενέργειες υπέρ της ελληνικής απελευθέρωσης. Παράλληλα μελέτησε γερμανική φιλοσοφία και το 1847 είχε ήδη τυπώσει την πρώτη του ποιητική συλλογή με τίτλο Στιχουργήματα στην Κέρκυρα. Ακολούθησε μια περίοδος περιπλάνησής του στην Ιταλία, κυρίως στη Βενετία. Εκεί πήρε μέρος σε φοιτητικές κινητοποιήσεις και γνώρισε την κόρη του Αιμιλίου Τυπάλδου Ελοΐσια, την οποία παντρεύτηκε το 1852. Επέστρεψε στη Λευκάδα και ενίσχυσε το επαναστατικό κίνημα της Ηπείρου με άντρες και χρήματα, με αποτέλεσμα να προκαλέσει τη δυσαρέσκεια του τότε άγγλου αρμοστή και να αναγκαστεί να φύγει για την Ιταλία ξανά. Το 1857 δημοσίευσε τη δεύτερη ποιητική συλλογή του με τίτλο Μνημόσυνα, που τιμήθηκε από τον Όθωνα με τον Χρυσό Σταυρό του Σωτήρος και εξελέγη βουλευτής Λευκάδας στην Ιόνιο Βουλή, θέση την οποία κράτησε από το 1857 ως το 1864. Το 1864 επισκέφτηκε την Αθήνα μαζί με τον πρόεδρο της Ιονίου Βουλής και άλλους επιφανείς πολιτικούς και συντάξε το σχέδιο για το ψήφισμα της Ένωσης. Η εμφάνισή του στην Εθνοσυνέλευση στέφτηκε από μεγάλη επιτυχία. Εκλέχτηκε δυο φορές βουλευτής στην κυβέρνηση Κουμουνδούρου (1865 και 1868), αρνήθηκε όμως να αναλάβει υπουργικά καθήκοντα. Μετά τις εκλογές του 1868, απογοητευμένος από την πολιτική αποσύρθηκε και απομονώθηκε στη Μαδουρή, ένα μικρό νησί κοντά στη Λευκάδα. Εκεί συνέθεσε το ποίημα Διάκος και τον Αστραπόγιαννο, έργα που τύπωσε μαζί το 1867. Λίγο πριν το θάνατό του έγραψε τα τρία πρώτα άσματα του Φωτεινού, έργου που έμεινε ημιτελές λόγω του θανάτου του. Ο Φωτεινός εντάχθηκε στο δεύτερο συγκεντρωτικό τόμο των έργων του που εκδόθηκαν μετά το θάνατό του, το 1891. Έκανε επίσης κάποιες μεταφράσεις (Η Λίμνη του Λαμαρτίνου, Το τριακοστό τρίτο άσμα της Κόλασης του Δάντη κ.α.) και δημοσίευσε άρθρα πολιτικού και ιστορικού προβληματισμού. Ο επικός χαρακτήρας των έργων του, καθώς επίσης οι αγώνες του για την Πατρίδα, του χάρισαν τον τιμητικό τίτλο του εθνικού ποιητή, ενόσω ακόμη ήταν εν ζωή. Η κριτική διχάστηκε στην περίπτωση του Βαλαωρίτη και ποικίλει από την πλήρη αποδοχή ως την πλήρη άρνηση.

Η πολιτική δράση του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη πριν και μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα

Της Άννας Σκλαβενίτη

Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης ήταν βασικός πρωταγωνιστής των γεγονότων για την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, ενώ οι πολιτικές απόψεις του είναι διάχυτες και στο ποιητικό του έργο.

Γεννημένος το 1824, ο Βαλαωρίτης σπούδασε (μετά τη φοίτησή του στην Ιόνιο Ακαδημία) στη Γενεύη, στο Παρίσι και στην Ιταλία, όπου μάλιστα το 1848 αναγορεύθηκε διδάκτωρ του δικαίου. Από τη νεανική του πορεία, αξίζει να αναφέρουμε ότι συνελήφθη στη Βενετία, το 1847, για αντιαυστριακή δράση (συμμετείχε σε φοιτητικό κίνημα υπέρ της απελευθέρωσης της Ιταλίας), απαλλάχθηκε όμως από την κατηγορία με παρέμβαση του Κ. Τυπάλδου και εκδιώχθηκε στη Νάπολη.

Η ενασχόληση με την πολιτική είναι λοιπόν έντονη ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια, καθώς η δράση του στην Ευρώπη είχε φανερώσει τον φιλελεύθερο προσανατολισμό του. Παρότι στηρίζει ακόμα τον πατέρα του στις εκλογές του 1852 (ο Ιωάννης Βαλαωρίτης ήταν μέλος του κυβερνητικού συνδυασμού της Αγγλικής Προστασίας), ο Βαλαωρίτης, μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα, συμπαρατάχθηκε με τους φιλελεύθερους ριζοσπάστες, ως ένθερμος υποστηρικτής της ένωσης της Επτανήσου με την Ελλάδα. Το 1854 καταγγέλεται η δράση του για την οργάνωση εξέγερσης στην Ήπειρο εναντίον των Οθωμανών, κάτι που προκαλεί

σύγκρουση στην ήδη κακή σχέση του με τον Άγγλο Αρμοστή των Επτανήσων, Henry George Ward. Ο Βαλαωρίτης αναγκάζεται να φύγει για τη Βενετία όπου παραμένει έναν χρόνο αυτοεξόριστος.

Ο εκ νέου ερχομός του στην Ελλάδα σηματοδοτείται με την έναρξη του ποιητικού του έργου, στο οποίο κυρίαρχη ήταν η Μεγάλη Ιδέα. Δεν είναι άλλωστε τυχαία η σχέση του Βαλαωρίτη με λογίους όπως ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος και ο Κων. Παπαρρηγόπουλος. Η επιρροή ιδίως του δευτέρου είναι ολοφάνερη στο έργο του ποιητή που θεωρεί το Βυζάντιο ως αναπόσπαστο κομμάτι της Ελληνικής ιστορίας σε μία εποχή που οι απόψεις του Φαλμεράυερ έχουν κλονίσει μερίδα λογίων. Πρώτο έργο με πολιτικές αναφορές είναι τα «Μνημόσυνα» γραμμένα το 1857. Εδώ ταυτίζεται από τον ποιητή η μορφή του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου με αυτήν του Σαμουήλ, καθώς και οι δύο χαρακτηρίζονται ως τραγικές φιγούρες του Ελληνισμού).

Μέλημά του στην ποίηση γίνεται να παρουσιάσει τη «διηνεκή πάλη» του Ελληνισμού έναντι των ξένων δυνάμεων (όπως ο ίδιος αναφέρει στα

Προλεγόμενα «Κυρά Φροσύνης»- 1859) Αποκορύφωμα της σύνδεσης πολιτικής και ποιητικής του Βαλαωρίτη αποτελεί το έργο «Αθανάσιος Διάκος». Με τον Διάκο η ποίησή του μεταμορφώνεται σε πολιτική, καθώς εδώ κυριαρχεί ως σύνθημα η «ανάσταση του γένους» και βέβαια και ο σκοπός της Μεγάλης Ιδέας. Ψυχή του ποιήματος είναι το Βυζάντιο ως αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής ιστορίας. Το Βυζάντιο λειτουργεί για τον ποιητή και πολιτικό ως σημείο εκκίνησης των εθνικών αγώνων, ως *terminus post quem* για τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων.

Η ενεργός πολιτική δράση του ποιητή ξεκινά στη Λευκάδα με τις εκλογές του 1857. Τότε εκλέγεται βουλευτής ο θείος του Βαλαωρίτη Σπύρος. Αυτός έγινε γερουσιαστής, έγιναν αμέσως αναπληρωματικές εκλογές και εκεί εξελέγη ο Αρ. Βαλαωρίτης. Ήδη από τις πρώτες αγορεύσεις του, ο ποιητής δείχνει τη διάθεσή του να αποστασιοποιηθεί από τους «κοινωνιστές» και να προβάλλει ως κυρίαρχη ιδέα τον ΕΘΝΙΣΜΟ.

Ιστορική είναι η αγόρευση του Βαλαωρίτη κατά του Gladstone τον Φεβρουάριο του 1859. Ο W. Gladston είχε φθάσει στην Κέρκυρα τα τέλη του 1858 ως απεσταλμένος της αγγλικής κυβέρνησης, με σκοπό να αναλάβει καθήκοντα εκτάκτου αρμοστή και να ζητήσει τη συνεργασία της Γερουσίας, προκειμένου να επιτευχθεί μία συνταγματική μεταρρύθμιση. Ωστόσο, το μήνυμα του Κοινοβουλίου των Επτανήσων ήταν ξεκάθαρα υπέρ μίας και

μοναδικής λύσης, της Ένωσης με την Ελλάδα. Με έμφαση και ο Βαλαωρίτης απέρριψε τις προτάσεις του Gladstone για μεταρρυθμίσεις στο Σύνταγμα, λέγοντας:

«Ο λαός τῆς Ἐπτανήσου ἐπέβαλε καὶ εἰς ἡμᾶς ἐξερχόμενος ἐκ τῶν σπλάγχχνων αὐτοῦ τὴν ρητὴν ἐντολὴν νὰ πράξωμεν ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς Ἀποκαταστάσεως ὅ,τι τὸ ἀναμφισβήτητον δίκαιον ἤθελε μας ὑπαγορεύσει».

Μετά την αποχώρηση του Gladstone καθήκοντα αρμοστή ανέλαβε ο H. Storks. Το 1861, επί Storks ο πρωθυπουργός Palmerston διατύπωσε την άποψη ότι η επιθυμία των Επτανησίων για ένωση με την Ελλάδα ήταν αποτέλεσμα της δημαγωγίας κάποιων βουλευτών. Το υπόμνημα προς απάντηση της απόψεως αυτής το συνέταξε ο Βαλαωρίτης, διατρανώνοντας ότι δεν είναι δυνατόν ένας Άγγλος πολίτης να υποστηρίζει ότι «τὸ περὶ ἀποκαταστάσεως ζήτημα ἐγένετο ἐμπόρευμα κόμματος τινός». Ο ποιητής υποστηρίζει πως είναι προσβλητικό «να ἐπιμείνη τις ἰσχυριζόμενος ὅτι ὑπὸ τὴν σκιάν καὶ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἔθνους ἐσθέσθη ἐν Ἐπτανήσῳ πᾶν ἴχνος ἐθνικοῦ αἰσθήματος». Στο ίδιο υπόμνημα, ο Βαλαωρίτης με παρρησία ζητά να γίνει δημοψήφισμα για να αποφασίσει ο επτανησιακός λαός για το μέλλον του.

Μέσα από τα γραφόμενά του, το θέμα της Ένωσης εδραιώνεται και ριζώνει ακόμη και στη σκέψη των πιο συντηρητικών και αριστοκρατικών κύκλων στα

Επτάνησα. Ο Βαλαωρίτης συνεχίζει να μιλά κατά των όποιων συνταγματικών μεταρρυθμίσεων και προτρέπει να συμβαδίσουν όλοι «πρὸς ταχεῖαν ἀπολαβὴν τοῦ ὑπερτάτου ἐκείνου ἀγαθοῦ πρὸς το ὁποῖον ἐρωτόληπτοι ἀτενίζομεν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου δεν δυνάμεθα πλέον οὐδὲ πρὸς μίαν μόνης να ἀποσπάσωμεν τὰ βλέμματα καὶ τὴν διανοιάν μας...οἰαδήποτε μεταρρυθμίσεις δεν ἤθελε επιφέρει εἰμὴ τοῦ προστατευομένου, ἀνέκαθεν πολεμούντων, ἀνέκαθεν ἀντιμαχομένων πρὸς ἄλληλα» Ακόμη και τα θετικά που ἔχουν προκύψει ἀπὸ τις μεταρρυθμίσεις της αγγλικῆς διακυβέρνησης (ὅπως π.χ. η μουσικὴ ψηφοφορία) εἶναι μηδαμινά για τον Βαλαωρίτη μπροστά στο ὄραμα της Ἐνωσης, και θεωρεῖ ὅτι «διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως οὐχὶ μόνον ἤθελε παραγκωνισθῆ, ἤθελε σφαγιασθῆ τὸ ἐθνικὸν ζήτημα»

Στο δῆλημα επομένως μεταρρύθμιση ἡ Ἐνωση, ο Βαλαωρίτης εἶναι ξεκάθαρος, η κραυγὴ του εἶναι η κραυγὴ του Ἑλληνα που ποθεῖ την ἔνωση με την πατρίδα ὅσο τίποτα και ἀπευθύνεται στο αγγλικὸ κράτος ως εξῆς «Ἐχομεν ἀνάγκης ἐθνότητος, ἔχομεν ἀνάγκην μέλλοντος καὶ οὐχὶ ἐλεημοσύνης...τι μᾶς κρατεῖτε; Τί μᾶς θυσιάζετε; Ἐνώσατε τὰς δυνάμεις καὶ τὰ πλοῦτη σας με τὰ δικαιώματά μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ συμμαχία μεταξύ ὑμῶν καὶ ἡμῶν».

Η κριτικὴ του Βαλαωρίτη στην αγγλικὴ διακυβέρνηση στα Επτάνησα εἶναι αδυσώπητη. Κατακρίνει τις συνταγματικὲς παραβιάσεις, την κακὴ διαχεί-

ριση των οικονομικῶν και τη δυσβάσταχτη φορολογία, καθὼς και την αδιαφορία των Ἀγγλων για τους Επτανησίους. Με συνεχὴ διαγγέλματά του, τα οποία ψηφίζονται ἀπὸ τη Βουλή, ο Βαλαωρίτης προβάλλει ως μοναδικὴ λύση την Ἐνωση, ἀφοῦ υποστηρίζει σθεναρά ὅτι δεν μπορεί να υπάρξει πλέον συνεργασία Ἀγγλων και Επτανησίων.

Μεγάλη απογοήτευση για τον ποιητὴ και βουλευτὴ εἶναι η διάσπαση της παράταξης των ριζοσπαστῶν κατὰ το ἔτος 1862. Ακόμη και τότε ωστόσο, δεν σταματὰ να φωνάζει υπέρ της Ἐνωσης και να κάνει ἐκκλήση στους βουλευτὲς να παραμείνουν προσηλωμένοι σε αὐτὴν την Μεγάλη Ἰδέα.

Η ἔξωση του Ὁθωνα το 1862 δημιούργησε επιτέλους τις ευνοϊκὲς συνθήκες για να τεθεῖ το ζήτημα της Ἐνωσης σε πιο ευνοϊκὴ βάση. Η Μεγάλη Βρετανία φάνηκε πιο διαλλακτικὴ στο θέμα, ἀρκεῖ ο ἐπόμενος βασιλιάς να ἐξυπηρετοῦσε την πολιτικὴ της στο ἐλληνικὸ κράτος. Μπροστά σε αὐτὴν την προοπτικὴ προκηρύχθηκαν στα Ἴονια νησιά ἐκλογές, με στόχο η Βουλή που θα προκύψει να ἀποφανθεῖ για την Ἐνωση. Στο κλίμα της προεκλογικῆς περιόδου και μέσα σε ἔντονη συναισθηματικὴ φόρτιση, ο Βαλαωρίτης ἀπευθύνεται στους Λευκαδίτες:

«Τὸ ζήτημα τῆς Ἐνώσεως εἶναι τελειωμένον. Ὅλαι αἱ συνθηκαὶ εἶναι ὑπογραμμέναι καὶ μόνον προμένεται ἡ ψῆφος τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἰονίου λαοῦ διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ ἀγαπητὸς Βασιλεὺς τῶν

Ἑλλήνων». Στο ίδιο διάγγελμα, ο Βαλαωρίτης δηλώνει ότι αισθάνεται καθαρή τη συνείδησή του γιατί δεν δέχθηκε από τους Ἀγγλους δόξες και τιμές προκειμένου να απαρνηθεί το ποθούμενο της Ἐνωσης « *Ἦρχισα τὸ πολιτικόν μου στάδιον πολέμωντας τὴν ξενοκρατίαν καὶ ὁ Θεὸς ὁ μεγαλοδύναμος μοῦ ἔδωκε καρδιὰ σιδερένια καὶ δύναμη λιονταριοῦ διὰ νὰ μπορέσω νὰ βαστάξω ἕως τὸ τέλος*». Η ἐκκλήση του Βαλαωρίτη προς τους ψηφοφόρους του είναι να μην ψηφίσουν «*οὔτε διὰ χάριν, οὔτε διὰ ὑποχρεώσεις οὔτε διὰ φιλίαν. Ἀνώτερον ἀπ’ ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει τὸ σύμβολον τοῦ Σταυροῦ καὶ ἡ Ἐθνικὴ σημαία, διὰ τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι πάντοτε νὰ χύσωμεν τὸ αἷμα μας...*».

Στην ίδια περίοδο, σε επιστολές προς τη γυναίκα του αναφέρει ρητά ότι αυτό μόνο ήθελε να δει και μετά να πεθάνει, δηλ. την ἔνωση των Επτανήσων με την Ελλάδα.

Στις εκλογές βέβαια οι Λευκάδιτες, ὅπως και οι υπόλοιποι Επτανήσιοι, τάχθηκαν υπέρ της Ἐνωσης. Ο στόχος είναι πλέον κοντά και ο Βαλαωρίτης απευθύνεται συγκινημένος στο λαό και μιλά στη δημοτική γλώσσα, αιτιολογώντας την επιλογή του : «*εἶναι ἡ γλῶσσα που μιλεῖ ὁ μικρὸς καὶ ὁ μεγάλος, ὁ πλούσιος καὶ ὁ φτωχός, ὁ πεπαιδευμένος καὶ ὁ αμαθής, εἶναι ἡ γλῶσσα ὅπου βγαίνει ἀπὸ τα φυλλοκάρδια καὶ ὅπου ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ἔμαθε βυζαίνοντας τὸ γάλα τῆς μητρός του*».

Τώρα που η Ἐνωση είναι προ των πυλών, ο πολιτι-

κός, ο ποιητής και οραματιστής Βαλαωρίτης προχωρά στον επόμενο στόχο του, ὅταν λέει «*Βλέπω ἀντίκρυ μου τὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου μελαγχολικά, μαυροφορεμένα καὶ ἔχω τὴν πεποίθησι ὅτι γρήγορα θε νὰ τὰ ἀνέβουμε νικηταί καὶ τροπαιοῦχοι...*» . Καλοτυχίζει ὅσους γεννιούνται αὐτὴν τὴν εποχή, καθὼς πιστεύει ἀκράδαντα ὅτι θα δουν «*πλήρες τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους καὶ τὸν θρίαμβον τῆς Ὀρθοδοξίας*»... Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐνθερμος υποστηρικτῆς του θεσμοῦ τῆς βασιλείας, ο Βαλαωρίτης θεωρεῖ πως ο Γεώργιος ο Α΄ θα υπερασπιστεῖ τα εθνικά συμφέροντα και δεν θα δράσει εξυπηρετώντας τις ξένες δυνάμεις. Με συγκίνηση θυμάται τον Ιωάννη Καποδίστρια και προσκυνεῖ τον τάφο του.

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1863 ολοκληρώνεται το ψήφισμα τῆς Ἐνωσης, το οποίο συντάσσει ο Βαλαωρίτης. Τον επόμενο μήνα υπογράφηκε ἀπὸ τις Μεγάλες Δυνάμεις και η σχετικὴ συνθήκη, με τὴν οποία γινόταν ἀποδεκτὴ ἡ παραίτηση τῆς Μ. Βρετανίας ἀπὸ τὴν προστασία των Ἰονίων νήσων.

Μετά τὴν ἐπίτευξη τῆς Ἐνωσης των Επτανήσων με τὴν Ελλάδα, ο Βαλαωρίτης συνεχίζει με ενθουσιασμό τὴν πολιτικὴ του δράση ως βουλευτῆς πλέον του ἐλληνικοῦ κοινοβουλίου. Ὡστόσο, ο βαθιὰ ριζωμένος μεγαλοϊδεατισμὸς του ποιητῆ δε γίνεται να περιοριστεῖ στα στενά σύνορα του ἐλληνικοῦ κράτους. Τον Ιούνιο του 1865 αγορεύοντας λέει « *μέχρις οὔ ἡ μεγαλουργὸς ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως δὲν πραγματοποιεῖται, θα*

προβαίνωμεν κύριοι από δοκιμασίας εις δοκιμασίας... Συμπυκνωθέντες ήδη ενός στενοτάτου κύκλου άγανακτοῦμεν, πάσχομεν ως έκ δυσπνοιίας...»

Η μικρή εδαφικά Ελλάδα δεν φαίνεται ικανή να χωρέσει το ανήσυχο πνεύμα του Βαλαωρίτη. Σε αγόρευση του στις 18/01/1867 θα πει ότι : *«Τὸ Βασίλειο ἦταν ἡ στενόχωρος εἰρκτὴ τῆς ψυχῆς τῆς Ἑλλάδος...»*

Η επιμονή του κουράζει τους συγχρόνους του που τον χαρακτηρίζουν ως «πολεμοχαρή». Την ίδια περίοδο ο ίδιος αρνείται το Υπουργείο Εξωτερικών που του προτείνει κατ' ιδίαν ο βασιλιάς Γεώργιος Α', με την αιτιολογία ότι θα ξεκινούσε αμέσως πόλεμο κατά των Τούρκων!

Την ίδια εποχή άλλωστε, όπως ήδη προαναφέραμε, με την συγγραφή του «Αθανασίου Διάκου» ο Βαλαωρίτης συνοψίζει όλη την πολιτική του θεωρία και πιστεύει ότι θα είναι έργο που θα καταδείξει την ελληνικότητα του Βυζαντίου και θα κλονίσει τους Έλληνες που έχουν στο μεταξύ ξεχάσει την Μεγάλη Ιδέα.

Τον Δεκέμβριο του 1866 ορίζεται νέα κυβέρνηση υπό τον Κουμουνδούρο. Οι Κρητικοί έχουν ξεσηκωθεί και ο Κουμουνδούρος παίρνει θέση υπέρ του Κρητικού ζητήματος μέσα στη Βουλή. Ο Βαλαωρίτης τάσσεται στο πλευρό τους ως γνήσιος υπέρμαχος της Μεγάλης Ιδέας και συμμετέχει ενεργά στην επιτροπή για την ενίσχυση του κρητικού αγώνα. Με ζέση αναλύει στη Βουλή πόσο

κρίσιμη είναι η στιγμή αυτή για την ιστορία της χώρας και υποστηρίζει ότι σε αυτή τη φάση ο «εθνισμός» πρέπει να λάβει μια πιο δυναμική μορφή. Τα πάντα περιστρέφονται γύρω από τη Μεγάλη Ιδέα όταν υποστηρίζει ότι *« Ἡ Κρήτη ανέλαβε τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ προαιωνίου ἔργου, ὅπερ διὰ τῆς καταρτίσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἔμεινεν ἀνεκπεραίωτον. Δίδει τὸ τιμαλφές αὐτῆς αἶμα, τὴν πολῦτιμον αὐτῆς σάρκα, προσθέτει τὰ λείψανα τῶν τέκνων της, ὅπως δι' αὐτῶν ἀνυψωθεῖ ὁ πύργος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ σεῖς μας ἐρωτᾶτε διατὶ συμπονοῦμεν, διατὶ συγκινούμεθα; Ἄπαγε τῆς βλασφημίας!»*

Συνεχίζει λέγοντας ότι ό,τι κυοφορήθηκε κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, είναι τώρα σε τοκετό και ότι μαζί με τους Κρητικούς θα ξεσηκωθούν σύντομα Θεσσαλοί, Μακεδόνες και Ηπειρώτες για να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό. Ο λόγος του βέβαια μοιάζει προφητικός, αν αναλογιστούμε ότι μισό περίπου αιώνα μετά με τους Βαλκανικούς πολέμους το όραμα του ρομαντικού πολιτικού έγινε πραγματικότητα, αποδεικνύοντας περίτρανα ότι οι διεκδικήσεις του δεν ήταν εξωπραγματικές.

Την ίδια εποχή και μετά την κατάργηση του Πρωτοδικείου Λευκάδας η παραβατικότητα στο νησί από ληστρικές ομάδες που λυμαίνονταν τη γειτονική Ακαρνανία είναι μεγάλη. Ο Βαλαωρίτης γνωρίζει το πρόβλημα και από προσωπική εμπειρία και από την αλληλογραφία με την σύζυγό του.

Αγορεύει στη Βουλή και αναδεικνύει με τον ρεαλιστικότερο τρόπο τα προβλήματα που δημιούργησε η έλλειψη δικαστικής εξουσίας στο νησί. Ήδη υπάρχει στα Επτάνησα μια δυσαρέσκεια για την απώλεια προνομίων μετά την Ένωση. Τη δυσαρέσκεια αυτή ο Βαλαωρίτης επιχειρεί να σβήσει σε ομιλία του στους Λευκαδίτες όπου μεταξύ άλλων θα πει ότι το ζήτημα της Επτανήσου δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται «λογιστικά», αλλά πρέπει κανείς να το βλέπει από ηθική και εθνική σκοπιά, έχοντας ως σύνθημα για το έθνος τη λέξη «Έμπρός».

Το 1868 είναι η χρονιά κατά την οποία ο Βαλαωρίτης σε ηλικία 45 ετών εγκαταλείπει τη βουλευτική δράση. Αφορμή στάθηκε ο διαπληκτισμός του στη Βουλή με τον Κεφαλλονίτη βουλευτή του τότε κυβερνώντος κόμματος Γεώργιο Ιακωβάτο. Ο Ιακωβάτος (μαζί με τον αδερφό του, Χαράλαμπο) δε δίσταζε σε κάθε περίπτωση να χλευάζει τους στίχους του ποιητή αλλά και τις πολιτικές του ιδέες. Σε μία συνεδρία στη Βουλή καταφέρθηκε εναντίον των βουλευτών της παράταξης Κουμουνδούρου και ο Βαλαωρίτης, έχοντας συσσωρεύσει θυμό εναντίον του έδειρε και τον Γεώργιο αλλά και τον Χαράλαμπο Ιακωβάτο. Μετά από αυτό, έγραψε στην σύζυγό του *«Τί θέλεις να κάμω εγώ πλέον εντός τῆς Ἑλληνικῆς βουλῆς; Τὸ ράπισμα ὅπερ ἐδόθη στην Ἑλλάδα σήμερον δεν θα τῆς ἐπιτρέψει να ἀνακύψει τὸν ἀύχένα ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ὅλος λοιπὸν ὁ κοινοβουλευτικὸς βίος θα εἶναι μόνο σύγκρουσις τῶν κομμάτων πρὸς κατάληψιν τῆς*

ἐξουσίας...ἐγὼ λοιπὸν κατ' οὐδένα λόγον θέλω να βυθισθῶ ἐντὸς τοῦ βορβόρου τούτου...»

Η απομάκρυνση από την ενεργό πολιτική δεν σήμανε και το τέλος της πολιτικής δράσης του Βαλαωρίτη. Το 1875 ο καταξιωμένος ποιητής (που έχει πλέον τον τίτλο του «εθνικού ποιητή» έχοντας εκφωνήσει το ποίημα για τον ανδριάντα του πατριάρχη Γρηγορίου Ε'), δεν δίστασε να κατακρίνει τον νεαρό πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη, όταν ο τελευταίος θεώρησε ως αιτία της πολιτικής αστάθειας της χώρας τον βασιλιά.

Την ίδια περίπου εποχή, το 1876, στα εγκαίνια του Γυμνασίου Λευκάδας θα αναρωτηθεί πού είναι σήμερα οι απόγονοι του Σταθά, του Βλαχάβα, του Μπουκουβάλα...για να καταλήξει λέγοντας πιο κάτω ότι δύο ήταν οι μοχλοί που ξεθεμέλιωσαν την οθωμανική κυριαρχία, από τη μια το καρυοφύλλι των αρματολών και από την άλλη το μελανοδοχείο του *Ἑλληνοσ διδασκάλου*.

Τον Απρίλιο του 1877 η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Τουρκίας. Αμέσως οργανώνονται κινήματα ανεξαρτησίας στην Ήπειρο, την Θεσσαλία, τη Μακεδονία και την Κρήτη. Ο Βαλαωρίτης με ενθουσιασμό συνέταξε προκήρυξη όπου έγραφε μεταξύ άλλων:

«Ἀδελφοὶ Ἠπειρωῖται! Θαρρεῖτε! Ὁ Θεὸς ὁ μεγαλοδύναμος δὲν ἀπέτρεψεν τὸ πρόσωπόν του ἀφ' ὑμῶν...τὸ Σούλι...τὸ Χόρμοβο...τὸ Γαρδίκι...ἡ Πάργα...στ' ἄρματα Ἠπειρωῖται, στ' ἄρματα!».

Ὡς μέλος της Κεντρικῆς Εθνικῆς Επιτροπῆς που

οργανώνει ανεπίσημα τον αγώνα σε Ήπειρο, Θεσσαλία και Κρήτη ο Βαλαωρίτης έχει την ίδια περίοδο αποθηκευμένα πάνω από 1000 ντουφέκια στη Μαδουρή. Μέσα σε αυτό το ενθουσιώδες κλίμα δεν είναι τυχαίο ότι ξεκινά και η συγγραφή του «Φωτεινού», του σπουδαιότερου ίσως έργου του ποιητή που έμεινε ανολοκλήρωτο λόγω του πρόωρου θανάτου του το 1879.

Αποτιμώντας το πολιτικό έργο του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη θα πρέπει πάντα να έχουμε υπόψιν ότι όσα οραματίστηκε ο ποιητής δεν ήταν μία ουτοπία, κάτι εξωπραγματικό: πολλά από αυτά θα υλοποιηθούν περίπου τρεις δεκαετίες αργότερα από τον θάνατό του, με τους Βαλκανικούς πολέμους. Εκείνο ωστόσο που σίγουρα θα πρέπει να κρατήσουμε από αυτήν την σύντομη περιδιάβαση στην πολυκύμαντη ζωή του είναι το γεγονός ότι η προς την πατρίδα άδοξη αγάπη του ήταν το «κινούν» αίτιο τόσο του πολιτικού όσο και του ποιητικού του έργου, αυτό που ο ίδιος θα αποδώσει ποιητικά με τη φράση «νιώθω για σε πατρίδα μου στα σπλάχνα χαλασμό»!

Η Άννα Σκλαβενίτη είναι Δρ. Μεσαιωνικής Ελληνικής Φιλολογίας
και Σύμβουλος Εκπαίδευσης νομού Λευκάδας

Η Μαδουρή του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη

ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Του Π. Σγουρόπουλου

Ο άγιος Πορφύριος ο Καυσοκαλυβίτης είναι μία αγιασμένη μορφή των καιρών μας, που ζούσε διαρκώς μέσα στη χάρη του Θεού και στην κοινωνία των αγίων, ενώ παράλληλα είχε μέριμνα και για όλους τους ανθρώπους, γνωστούς και αγνώστους. Με την αγία ζωή, τους θεοφόρους λόγους του και τη χάρη που πλούσια του δώρισε ο Θεός, ο όσιος Γέροντας ενέπνευσε, παρηγόρησε και θεράπευσε ψυχικά και σωματικά χιλιάδες ανθρώπους σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Γεννήθηκε το 1906 σ' ένα χωριό της Εύβοιας και κοιμήθηκε στο Άγιον Όρος το 1991. Από μικρό παιδί αγάπησε τον Χριστό με δυνατή, αποκλειστική αγάπη και κατανόηση και έζησε βαθιά αυτό που έλεγε σ' όλη του τη ζωή, ότι ο Χριστός είναι το παν. Με ζήλο και χαρά αφιερώθηκε στον Χριστό και έγινε μοναχός στο Άγιον Όρος. Αργότερα, το σχέδιο του Θεού έφερε τον Γέροντα Πορφύριο, νέο ακόμη, να διακονήσει τον ανθρώπινο πόνο στην Πολυκλινική Αθηνών, στο κέντρο της Αθήνας. Εκεί, με το χάρισμα που του έδωσε ο Θεός, απέκτησε βαθειά γνώση της ανθρώπινης ψυχής. Πλησίασε κι αγάπησε όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους, χωρίς να τους διακρίνει σε δίκαιους και αμαρτωλούς.

Ο Γέροντας Πορφύριος είχε απέραντη αγάπη, ανοχή και συγχωρητικότητα. Έλεγε ότι δεν πρέπει να στενοχωρούμαστε, όταν οι άλλοι δεν κάνουν το σωστό, αλλά να προσευχόμαστε για να επικρατήσει το καλύτερο γι' αυτούς με τη χάρη του Θεού. Όταν πήγαιναν γονείς και τον ρωτούσαν για τα παιδιά τους που είχαν προβλήματα, εκείνος τους παρακινούσε να μην προσπαθούν να τα διορθώσουν με συμβουλές ή με απειλές, γιατί αυτό μάλλον εναντιώνει περισσότερο τα παιδιά που έχουν εσωτερικές δυσκολίες. Έλεγε χαρακτηριστικά: «Όχι πολλά λόγια στα παιδιά. Τα λόγια χτυπάνε στ' αυτιά, ενώ η προσευχή πηγαίνει στην καρδιά. Προσευχή χρειάζεται, με πίστη δίχως άγχος, αλλά και καλό παράδειγμα...

Αυτό που ζεις, αυτό και ακτινοβολείς. Ακτινοβολεί ο Χριστός μέσα σου; Αυτό πηγαίνει και στο παιδί σου».

Ο Γέροντας με μεγάλη λεπτότητα και διάκριση επισήμαινε την τεράστια ευθύνη των γονέων στην ανατροφή των παιδιών. Έλεγε: «Η αγάπη, η ομοψυχία, η καλή συνεννόηση των γονέων είναι ό,τι πρέπει για τα παιδιά. Μεγάλη ασφάλεια και σιγουριά... Όταν τα παιδιά πληγώνονται απ' την κακή μεταξύ των γονέων τους συμπεριφορά, χάνουν δυνάμεις και διάθεση να προχωρήσουν στην πρόοδο. Κακοκτίζονται και το οικοδόμημα της ψυχής τους κινδυνεύει από στιγμή σε στιγμή να γκρεμιστεί». Συμβούλευε μάλιστα

τους γονείς: «Όταν τα παιδιά είναι τραυματισμένα και πληγωμένα από κάποιο σοβαρό ζήτημα, να μην επηρεάζεσθε που αντιδρούν και μιλούν άσχημα. Στην πραγματικότητα δεν το θέλουν, αλλά δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς στις δύσκολες στιγμές. Μετά μετανιώνουν. Αν όμως οι γονείς εκνευριστείτε και θυμώσετε, γίνεσθε ένα με τον πονηρό και σας παίζει όλους».

Η προτροπή του Γέροντα ήταν: «Γίνετε άγιοι και δεν θα έχετε κανένα πρόβλημα με τα παιδιά σας. Η αγιότητα των γονέων απαλλάσσει τα παιδιά απ' τα προβλήματα. Τα παιδιά θέλουν κοντά τους ανθρώπους αγίους, με πολλή αγάπη, που δεν θα τα φοβερίζουν, ούτε θα περιορίζονται στη διδασκαλία, αλλά θα δίνουν άγιο παράδειγμα και προσευχή. Να προσεύχεσθε οι γονείς σιωπηλά και με τα χέρια ψηλά προς τον Χριστό και ν' αγκαλιάζετε τα παιδιά σας μυστικά. Κι όταν κάνουν αταξίες, να παίρνετε κάποια παιδαγωγικά μέτρα, αλλά να μην τα πιέζετε. Κυρίως να προσεύχεσθε. Η ακτινοβολία της αγιοσύνης και όχι της ανθρώπινης προσπάθειας κάνει τα παιδιά καλά» .

Γι' αυτό συχνά τόνιζε ότι για να απαλλαγούν τα παιδιά από διάφορα εσωτερικά προβλήματα, δεν είναι αρκετές οι συμβουλές, οι εξαναγκασμοί, η λογική κι οι απειλές. Μάλλον τότε τα παιδιά γίνονται χειρότερα. Ο Γέροντας εξηγούσε πως «χωρίς την αγάπη, η συμβουλή πληγώνει, η υπόδειξη βλάπτει, ακόμη και η προσευχή δεν ωφελεί». Η διόρθωση γίνεται μόνο με τον εξαγιασμό των γονέων. Αν δεν αγιάζονται οι γονείς, έλεγε, αν δεν αγωνίζονται, κάνουν μεγάλα λάθη και μεταδίδουν το κακό που έχουν μέσα τους. Όταν, όμως, οι γονείς ηρεμούν με άγιο τρόπο ζωής, τότε μπορούν να μιλήσουν με αγάπη και ψυχραιμία στα παιδιά τους, να τα φιλοτιμήσουν, να τους πουν ότι τα εμπιστεύονται και ότι είναι σίγουροι πως θα τα καταφέρουν καλύτερα, όταν προσπαθήσουν περισσότερο και ζητήσουν τη βοήθεια του Θεού.

Η αγάπη και η ταπείνωση είναι για τον όσιο Γέροντα οι προϋποθέσεις για να επικοινωνήσει η ψυχή με τον Θεό και τον πλησίον. Αυτές πρέπει να διέπουν και τις σχέσεις των γονέων τόσο μεταξύ τους όσο και με τα παιδιά τους. Έτσι κάθε δυσκολία μέσα στην οικογένεια, εσωτερική ή εξωτερική, μπορεί να υπερβάνεται. Συμβούλευε ο όσιος Γέροντας: «Σε καθετί που συμβαίνει, να ρίχνετε το βάρος στον εαυτό σας. Να προσεύχεσθε με ταπείνωση, να μην αυτοδικαιώνεσθε. Βλέπετε, για παράδειγμα αντιζηλία από απέναντι; Προσευχή εσείς με αγάπη, για να ρίξετε αγάπη στην αντιζηλία. Ακούτε συκοφαντία εναντίον σας; Προσευχηθείτε!». Με τον τρόπο αυτό «σιγά σιγά θα σας επισκέπτεται η χάρις του Θεού. Θα μπαίνετε μες στη χαρά. Θ' αρχίσετε να ζείτε στην ειρήνη, οπότε μετά θα γίνετε πιο δυνατοί με τη θεία χάρη. Δεν θα θυμώνετε, δεν θα εκνευρίζεσθε, δεν θα παρεξηγείτε, δεν θα κατακρίνετε, θα τους δέχεσθε όλους με αγάπη» .

ΗΞΕΡΕΣ ΟΤΙ...

- ⇒ Το κέτσοπ το χρησιμοποιούσαν κάποτε ως φάρμακο. Το 1834 το πουλούσαν σε χάπια για τη θεραπεία της διάρροιας και του ίκτερου.
- ⇒ Το 1853 στη Σαρατόνγκα της Νέας Υόρκης, ένας πελάτης επέπληξε τον μάγειρα ενός εστιατορίου, ονόματι Τζορτζ Κραμ, ότι είχε κόψει πολύ χοντρές τις τηγανητές πατάτες. Τότε αυτός από αντίδραση τις ψιλόκοψε, φτιάχνοντας τα πρώτα τσιπς.
- ⇒ Το σάντουιτς δεν ήταν εφεύρεση του λόρδου Σάντουιτς. Επινοήθηκε, όμως, για χάρη του, για να μη λερώνει τα χέρια του όταν έπαιζε χαρτιά και για να μπορεί να τρώει χωρίς να διακόπτει το παιχνίδι.
- ⇒ Το 1979 χιόνισε για πρώτη φορά στη Σαχάρα.
- ⇒ Η Γαλλία ήταν η πρώτη χώρα που επέβαλε στους κατόχους αυτοκινήτων άδεια και αριθμό κυκλοφορίας, το 1893.
- ⇒ Το Σόχο, στην καρδιά του Λονδίνου, ήταν άλλοτε κυνηγότοπος του Ερρίκου Η'. Κάθε φορά που έβλεπε ελάφι, ο βασιλιάς φώναζε «Τάλυ-Χο!». Όταν έβλεπε κάποιο μικρότερο ζώο, φώναζε «Σο-Χο!».
- ⇒ Ο πρώτος τηλεφωνικός κατάλογος κυκλοφόρησε το 1878 στο Κονέκτικατ. Είχε μόνο 50 καταχωρήσεις.
- ⇒ Το πρώτο σελφ σέρβις άνοιξε το 1885 στη Νέα Υόρκη. Ήταν το Exchange Buffet, στο οποίο οι πελάτες έτρωγαν όρθιοι και η είσοδος ήταν απαγορευμένη στις γυναίκες.
- ⇒ Το πρώτο σταυρόλεξο δημοσιεύτηκε το 1913, σε εφημερίδα της Νέας Υόρκης.
- ⇒ Στην Τορά, τον εβραϊκό νόμο, που αποτελείται από τα πρώτα 5 βιβλία της Βίβλου, υπάρχουν 613 εντολές, από τις οποίες οι 365 είναι απαγορεύσεις.
- ⇒ Η πρώτη νουβέλα που γράφτηκε σε γραφομηχανή ήταν ο «Τομ Σόγιερ» του Μαρκ Τουέιν.
- ⇒ Το βιβλίο των Ρεκόρ Γκίνες έχει το ρεκόρ ως το βιβλίο που κλέβουν πιο συχνά από δημόσιες βιβλιοθήκες.
- ⇒ Όταν τα κινούμενα σχέδια γίνονταν χωρίς τη βοήθεια των ηλεκτρονικών υπολογιστών, οι περισσότεροι ήρωες είχαν μόνο τρία ή τέσσερα δάχτυλα σε κάθε χέρι. Αυτή η επιλογή υπαγορευόταν από την ανάγκη να τελειώνουν γρήγορα τα σχέδια. Αφαιρώντας μερικά δάχτυλα, μειώνονταν αντίστοιχα οι χρόνοι παραγωγής.

Όμιλοι Αριστείας και Δημιουργικότητας 2023-2024

Οι όμιλοι αριστείας και δημιουργικότητας αποτέλεσαν και τη φετινή σχολική χρονιά αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής ζωής. Στα πλαίσια της λειτουργίας τους οι συμμετέχοντες μαθητές/τριες είχαν την αφορμή να ασχοληθούν δημιουργικά με θέματα τα οποία θεωρούν ενδιαφέροντα, αλλά δεν περιλαμβάνονται στο ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα και την ευκαιρία να αναπτύξουν τις ιδιαίτερες κλίσεις και ικανότητές τους.

Στον Όμιλο του 'Ραδιοφωνικού Εργαστηρίου', που λειτούργησε κατά τη σχολική χρονιά 2023-2024, μαθητές και μαθήτριες από το 2ο Πειραματικό ΓΕ.Λ. Λευκάδας και από το 2ο Γυμνάσιο Λευκάδας μύηθηκαν στον κόσμο του διαδικτυακού ραδιοφώνου, εμπλεκόμενοι/-ες σε αυθεντικές περιστάσεις επικοινωνίας και συνεργασίας. Η ομαδοσυνεργατική δράση τους, σχεδιασμένη με βάση τις αρχές της αυτενέργειας και της κουλτούρας του «ανήκειν», απέδωσε περισσότερες από δέκα ψηφιακές δημιουργίες (podcasts, spots, συνεντεύξεις και ραδιοφωνικές εκπομπές μικρής διάρκειας) οι οποίες φιλοξενούνται στην πλατφόρμα του [European school radio](#). Τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να καλλιεργήσουν τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα (επικοινωνία, συνεργασία, κριτική ικανότητα δημιουργικότητα), να ασκηθούν στη χρήση των ΤΠΕ και στην εφαρμογή του κώδικα δεοντολογίας «netiquette», αλλά και να ευαισθητοποιηθούν σε σχέση με κοινωνικά ζητήματα και θέματα που αφορούν τη σχολική ζωή και την εφηβεία. Ο ραδιοφωνικός σταθμός «Next Station Lefkada Radio» δεν αποτελεί μόνο το πολύ θετικό αποτέλεσμα της προσπάθειας των παιδιών μας, αλλά ταυτόχρονα την απόδειξη ότι το σχολείο μπορεί να προσφέρει στους μαθητές και στις μαθήτριες ένα χώρο πρόσφορο για αυτοέκφραση, πρωτοβουλία, συνεργασία και δημιουργικότητα.

Ο δρόμος άνοιξε, το ταξίδι μας ξεκίνησε...

Τη νέα σχολική χρονιά 2024-2025, αποβιβαζόμαστε ξανά στον Next Station Lefkada Radio!

Υπεύθυνες καθηγήτριες

Μιχαηλίδου Ευθυμία – Ηλέκτρα

Λιαροπούλου Ευφροσύνη

Ώρα για θέατρο...

Ετοιμαστείτε για μια βραδιά γεμάτη ίντριγκα, μυστήριο και αξέχαστες ερμηνείες καθώς οι ταλαντούχες μαθήτριες του ομίλου θεάτρου του 2^{ου} Πειραματικού ΓΕΛ Λευκάδας, μας ζωντανεύουν το «8 Γυναίκες Κατηγορούνται» του Ρομπέρ Τομά.

Η ιστορία εκτυλίσσεται σε μια χιονισμένη έπαυλη, όπου οκτώ συναρπαστικές γυναίκες βρίσκονται μπλεγμένες σε έναν ιστό ψεμάτων, αγάπης και φόνων. Κάθε χαρακτήρας έχει μια ιστορία να πει, και καθώς η πλοκή ξετυλίγεται, θα παρασυρθείτε σε έναν κόσμο ίντριγκας και εξαπάτησης, σε ένα καθηλωτικό παιχνίδι που συνδυάζει αριστοτεχνικά σασπένς και χιούμορ.

Οι αφοσιωμένες μαθήτριές μας ηθοποιοί έχουν εργαστεί ακούραστα για να ζωντανέψουν αυτό το έργο και να ενσαρκώσουν τους περίπλοκους χαρακτήρες τους, παρέχοντας ερμηνείες που είναι δυνατές.

Μη χάσετε αυτή την ευκαιρία να στηρίξετε τους μαθητές μας και να απολαύσετε μια βραδιά επίδειξης ταλέντου, σκληρής δουλειάς και εξαιρετικού θεάτρου. Φέρτε τους φίλους και την οικογένειά σας για μια βραδιά γεμάτη δράμα, γέλιο και εκπλήξεις.

Η παράσταση θα πραγματοποιηθεί στην αίθουσα εκδηλώσεων του 2^{ου} Πειραματικού ΓΕΛ Λευκάδας. Η ημερομηνία και ώρα θα ανακοινωθούν σύντομα στο site του σχολείου μας.

Σας περιμένουμε...

Ο **όμιλος Ρητορικής** συνόδεψε το 2^ο Πειραματικό σχολείο από την πρώτη του χρονιά. Και φέτος παιδιά της Α και της Β Λυκείου πήραν μέρος στις συναντήσεις μας όπου διαβάσαμε λογοτεχνικά κείμενα στα πλαίσια της εκφραστικής ανάγνωσης, συνθέσαμε αυτοσχεδιαστικούς αυθόρμητους, δουλέψαμε τους προτρεπτικούς... Όλα αυτά ήρθαν μετά από τα διασκεδαστικά και ολίγον συναισθηματικά παιχνίδια γνωριμίας και ενδυνάμωσης και πριν τις συζητήσεις μας για φλέγοντα θέματα της επικαιρότητας.

Και φέτος μιλήσαμε, γελάσαμε, επιχειρηματολογήσαμε και περάσαμε καλά. Και φέτος για πρώτη φορά πήραμε μέρος σε διαδικτυακό αγώνα εκφραστικής ανάγνωσης και αυθόρμητου λόγου με την υπόσχεση ότι του χρόνου θα το κάνουμε από κοντά! Και ίσως κάποια στιγμή οργανώσουμε κι εμείς ένα δικό μας αγώνα! Καλό καλοκαίρι σε όλους και ραντεβού τον Σεπτέμβριο!